

rapport

2007

Jongerenpanel Maatschappelijke Stages

Maatschappelijke stages: een schat aan ervaringen

SER

Sociaal-
Economische
Raad

rapport

Jongerenpanel Maatschappelijke
stages

**Maatschappelijke stages:
Een schat aan ervaringen**

november 2007

Sociaal-Economische Raad

De Sociaal-Economische Raad (SER) adviseert de regering en het parlement over de hoofdlijnen van het te voeren sociale en economische beleid en over belangrijke wetgeving op sociaal-economisch terrein. Daarnaast is de SER belast met bestuurlijke en toezichthoudende taken met betrekking tot de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie (productschappen en bedrijfsschappen). De raad is voorts betrokken bij de uitvoering van enkele wetten.

De SER is in 1950 ingesteld bij de Wet op de bedrijfsorganisatie. Zitting in de SER hebben vertegenwoordigers van ondernemers en van werknemers alsmede onafhankelijke deskundigen. De raad is een onafhankelijk orgaan dat door het gezamenlijke Nederlandse bedrijfsleven wordt gefinancierd.

De SER wordt bij de uitvoering van zijn functies bijgestaan door een aantal vaste en tijdelijke commissies. Enkele vaste commissies zijn onder bepaalde voorwaarden ook zelfstandig werkzaam.

De belangrijkste adviezen die de SER uitbrengt, worden in boekvorm uitgegeven. Zij zijn tegen kostprijs verkrijgbaar. Een overzicht van recente publicaties vindt u achterin. Een uitgebreider overzicht wordt op aanvraag gratis toegezonden.

Het maandblad SER-bulletin geeft uitgebreid nieuws en informatie over de SER.

De SER beschikt ook over een eigen site op Internet, met onder meer de samenstelling van de raad en zijn commissies, persberichten en het laatste nieuws.

© 2007, Sociaal-Economische Raad

Alle rechten voorbehouden.

Overname van teksten is toegestaan onder bronvermelding.

Sociaal-Economische Raad

Bezuidenhoutseweg 60

Postbus 90405

2509 LK Den Haag

Telefoon: 070 - 3 499 499

Telefax: 070 - 3 832 535

E-mail: ser.info@ser.nl

Internet: www.ser.nl

ISBN 90-6587-796-0 / CIP

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
1. Maatschappelijke stage op de agenda	13
1.1 Waaron een maatschappelijke stage?	13
1.2 Relatie maatschappelijke stage en SER-adviezen	16
1.3 Werkwijze Jongerenpanel	17
1.4 Leeswijzer	18
2. Plannen van het kabinet	19
2.1 Het Coalitieakkoord	19
2.2 Hoofddlijnen van het kabinetsvoorstel	20
3. Doel van de maatschappelijke stage	23
3.1 Verschillende doelen zoals genoemd door anderen	23
3.2 Wat vinden jongeren en scholen zelf?	24
3.3 Standpunt	25
4. Vormgeving van de maatschappelijke stage	29
4.1 Keuzevrijheid scholier	29
4.2 Omvang en duur	31
4.3 Werkzaamheden	34
4.4 Werkzaamheden internationaal	40
5. Organisatie van de maatschappelijke stage	45
5.1 Samenwerking	45
5.2 Inbedding in onderwijsprogramma	47
5.3 Begeleiding	50
5.4 Waardering	55
5.5 Keuzevrijheid scholen	56
Bijlagen	61
1 Over het Jongerenpanel	61
2 Over kosten en financiering	63
3 Lijst gesprekspartners	65
4 Vergelijking rapport SER-Jongerenpanel en Plan van Aanpak OCW	67
5 Samenstelling van het Jongerenpanel	71

The background of the page features large, 3D, light-colored Hebrew characters that spell out the word 'סדרה' (Seder). The characters are rendered with a slight shadow, giving them a three-dimensional appearance as if they are floating or attached to a surface. The overall color palette is muted, with various shades of grey and blue.

SAMENVATTING

Samenvatting

Aanleiding rapport

In dit rapport geeft het SER-Jongerenpanel zijn visie op het onderwerp maatschappelijke stage. Het Jongerenpanel is in het voorjaar van 2007 door het dagelijks bestuur van de SER ingesteld, als experiment om jongeren meer te betrekken bij het werk van de SER. Het Jongerenpanel is evenals de SER tripartiet samengesteld met ondernemers-, werknemers- en onafhankelijke leden. Het rapport is gericht aan het kabinet.

Aanleiding voor dit rapport is het kabinetsvoornemen om een verplichte maatschappelijke stage in te voeren in het voortgezet onderwijs. Het kabinet wil dat jongeren tijdens hun schooltijd een maatschappelijke stage volgen, zodat ze kunnen “kennismaken met én een onbetaalde bijdrage leveren aan de samenleving”. Maar wat betekent dat voor jongeren? Wat hebben zij eraan? Wat zijn voor hen de consequenties van zo’n stage, op korte en langere termijn? Waaraan zou de stage moeten voldoen om voor jongeren zinvol te zijn? Invoering van een verplichte maatschappelijke stage voor alle scholieren in het voortgezet onderwijs heeft gevolgen voor het onderwijs, maar ook voor de economie en voor arbeidsorganisaties. Deze bredere sociaaleconomische context is voor het Jongerenpanel een extra reden om de invoering van een maatschappelijke stage onder de loep te nemen.

Doel maatschappelijke stage

Het Jongerenpanel vindt dat het doel van de maatschappelijke stage moet zijn dat scholieren ervaren wat het is om een bijdrage te leveren aan de samenleving, dat zij ondervinden wat het is om iets voor de maatschappij te doen zonder dat daar onmiddellijk een (financiële) vergoeding tegenover staat. Als de stagiair verder nog persoonlijk nut van de maatschappelijke stage heeft, is dat mooi meegenomen, maar dat is niet het primaire doel. Er is ook een duidelijk verschil met de beroepsgerichte stage: het oefenen van beroepsvaardigheden is geen primair doel van de maatschappelijke stage. Persoonlijk nut en een zekere beroepsvaardigheid zijn hooguit mogelijke positieve neveneffecten van de stage.

Keuzevrijheid scholier

Dat je als scholier een maatschappelijke stage moet lopen is verplicht, maar hóé je die invult, moet zoveel mogelijk aan de jongeren zelf worden overgelaten. Zij moeten zo veel mogelijk vrijheid krijgen bij de vormgeving van hun stage. Voor scholieren die zelf een stage hebben gevonden, georganiseerd of ingevuld moet er een stagereglement komen met heldere criteria. Overigens: als scholieren een stage willen lopen die buiten de kaders valt, dan moet dat met een goede motivatie kunnen. De keuzevrijheid van scholieren zou in de praktijk niet onredelijk mogen worden ingeperkt. Het Jongerenpanel stelt voor dat hieraan in tussentijdse evaluaties tijdens de invoeringsfase van de maatschappelijke stage aandacht wordt besteed.

Omvang en duur

Om aan zijn doel te kunnen voldoen moet de stage enige substantie hebben en niet te beperkt zijn, vindt het Jongerenpanel. Om scholieren zich goed te kunnen laten oriënteren op de samenleving, zou het moeten gaan om een aantal verschillende ervaringen. Dat betekent een stage die gespreid is over meerdere, achtereenvolgende leerjaren en die bestaat uit ten minste twee verschillende projecten. De maatschappelijke stage moet daarom volgens het Jongerenpanel minimaal 75 uur en maximaal 100 uur duren, gespreid over meerdere jaren en bestaan uit ten minste twee projecten. Het panel vindt bovendien dat de stage-uren als onderwijstijd moeten gelden.

Werkzaamheden

Scholieren mogen in het kader van hun maatschappelijke stage geen activiteiten verrichten die primair een winstoogmerk hebben; het mag alleen om concrete 'maatschappelijke inzet' gaan. Wel kan met een maatschappelijke stage 'meegelift' worden met het vrijwilligerswerk van werknemers in maatschappelijk betrokken ondernemingen. Verder moet voorkomen worden dat maatschappelijke stagiairs 'gaten' gaan opvullen die zijn ontstaan door tekort aan personeel. Van verdringing van regulier werk, beroepsvormende stages of leerwerkplekken mag geen sprake zijn.

Organisatie van de maatschappelijke stage

Allereerst wil het Jongerenpanel de scholen, vrijwilligersorganisaties en instellingen in de zorg- en welzijnssector geruststellen die vrezen dat ze in de toekomst overspoeld zullen worden door maatschappelijke stagiairs. De toename van het aantal vrijwilligers als gevolg van de maatschappelijke stage valt nogal mee: die groei is maar 4,2 procent tot 6,3 procent. Wie dit lage percentage ziet, hoeft niet zo bang te zijn dat de maatschappelijke stagiairs niet in het vrijwilligerswerk terechtkunnen.

Het Jongerenpanel vindt het belangrijk dat er gezocht wordt naar draagvlak en dat het draagvlak in stand wordt gehouden. Dit geldt met nadruk voor de invoeringsfase (tot 2011). Het Jongerenpanel adviseert medezeggenschapsraden, ouder- en scholierengeledingen te betrekken in deze fase. Daarnaast moet er regelmatig met alle betrokken partijen worden geëvalueerd. Zo kan er snel en effectief bijgestuurd worden.

Verder vindt het panel dat scholen zelf moeten kunnen bepalen in welke mate en hoe ze maatschappelijke stages coördineren en met wie en hoe ze daarbij samenwerken. Er moet wel een vast aanspreekpunt voor deze stages zijn binnen de school. Het panel wil ervoor waarschuwen dat er voor de maatschappelijke stage een heel nieuwe bureaucratie wordt opgetuigd. Voor zover samenwerkingsverbanden, coördinatoren, brigadiers en steunpunten zorgen voor een efficiëntere match tussen vraag en aanbod, is het inzetten daarvan aan te bevelen.

Inbedding in onderwijsprogramma

Het Jongerenpanel vindt dat de maatschappelijke stage (tot een maximum van 100 uur) tot de onderwijstijd gerekend moet worden en dat stages niet per se onder schooltijd gedaan hoeven te worden. De scholieren moeten een maatschappelijke stage ook in de avonduren of in het weekend kunnen vervullen. Die buiten schooltijd bestede tijd moet de stagiair kunnen compenseren, want deze stagetijd telt immers ook als onderwijstijd. Als de stage als onderwijstijd geldt, is het volgens het Jongerenpanel het beste om deze voor rekening van een aantal vakken te laten komen en de stagetijd niet geheel ten koste te laten gaan van één vak.

Begeleiding

Het Jongerenpanel meent dat de begeleiding van de maatschappelijke stage door de school en de stageorganisatie beperkt kan blijven, omdat de stage bestaat uit eenvoudige, laagdrempelige stageactiviteiten. Wat de begeleiding betreft is het Jongerenpanel voorstander van een taakverdeling:

- De school biedt begeleiding voorafgaand en na afloop van de stage. De uren die worden vrijgemaakt voor de begeleiding moeten deel uitmaken van de contacturen van de docent.
- De stageorganisatie begeleidt op ten minste drie momenten tijdens de stage (het begin, halverwege en aan het eind).
- Ook ouders kunnen worden gestimuleerd om zich in te zetten voor de stage: als coach en aanspreekpunt van stagiairs of om stages te zoeken.
- De overheid moet scholen en stageorganisaties financiële middelen verstrekken, vooral om een goede organisatie van de stage op poten te zetten.

Waardering

Een geldelijke beloning voor de maatschappelijke stage vindt het Jongerenpanel niet gepast, gezien de doelstelling een bijdrage te leveren aan de samenleving. Wel is het van belang dat op de één of andere manier waardering voor en erkenning van de stagewerkzaamheden wordt gegeven. De waardering voor het werk tijdens de stage moet in elk geval blijken uit een certificaat van de stageorganisatie. Dit is een getuigschrift dat beschrijft waar, wanneer en voor hoeveel uur stage is gelopen. Omdat de maatschappelijke stages onder de onderwijstijd vallen, moeten scholieren ook studiepunten voor hun stage krijgen.

Keuzevrijheid scholen

Scholen moeten alle ruimte krijgen, binnen een kader met een beperkt aantal ijkpunten. Die ijkpunten zijn: 1) de stage is verplicht; 2) er moet sprake zijn van 'maatschappelijke inzet' voor minimaal 75 en maximaal 100 uur, verspreid over meerdere leerjaren; 3) in elk geval moeten scholieren de mogelijkheid hebben om van de criteria die door de school zijn bepaald, gemotiveerd af te wijken.

Scholen moeten kunnen kiezen voor een uitwerking die past bij hun maatschappelijke en onderwijsvisie, cultuur, scholierenpopulatie en het niveau van de opleiding. De school beoordeelt of de door de scholier voorgestelde stage als ‘maatschappelijke inzet’ of een ‘bijdrage aan de samenleving’ geldt. Wel wordt van de school gevraagd om de criteria hiervoor helder te omschrijven. Daaraan kunnen scholieren houvast hebben als ze zelf een stage bedenken.

RAPPORT

1 Maatschappelijke stage op de agenda

Dit rapport bevat de visie van het SER-Jongerenpanel op het onderwerp maatschappelijke stage.

1.1 Waarom een maatschappelijke stage?

Aanleiding voor het uitbrengen van dit rapport is het kabinetsvoornemen om een verplichte maatschappelijke stage in het voortgezet onderwijs in te voeren. Het kabinet wil dat jongeren tijdens hun schooltijd een maatschappelijke stage volgen, zodat ze kunnen “kennismaken met én een onbetaalde bijdrage leveren aan de samenleving”¹.

Maar wat betekent dat eigenlijk voor jongeren? Wat hebben zij eraan? Wat zijn voor hen de consequenties van zo'n stage, op korte en langere termijn? Waaraan zou de stage moeten voldoen om voor jongeren zinvol te zijn?

Het Jongerenpanel van de SER heeft zich over deze vragen gebogen². De maatschappelijke stage is een actuele politieke kwestie die jongeren aangaat: dan ligt het voor de hand dat ook jongeren zich daarover uitspreken. Invoering van een verplichte maatschappelijke stage voor alle scholieren in het voortgezet onderwijs heeft niet alleen gevolgen voor het onderwijs, maar ook voor de economie en voor arbeidsorganisaties.

Deze bredere sociaaleconomische context is voor het Jongerenpanel van de SER een extra reden om de invoering van een maatschappelijke stage onder de loep te nemen.

Wat hebben jongeren eraan?

Jongeren kunnen tijdens een maatschappelijke stage veel leren: nu eens niet uit boeken of van een docent maar vooral door te doen en te ervaren. Dat kan heel vormend zijn. Scholieren kunnen tijdens de stage oefenen met allerlei vaardigheden die in het maatschappelijke leven, maar ook in het beroepsleven van pas kunnen komen. Denk maar aan: samenwerken, verantwoordelijkheid dragen, communiceren, organiseren, overleg voeren, oplossingen bedenken voor ontstane praktische problemen. Verder kan een maatschappelijke stage een zinvolle tijdsbesteding zijn. Scholieren zullen daarnaast ook met andere effecten van de maatschappelijke stage te maken krijgen. Hun onderwijsprogramma zal bijvoorbeeld wat veranderen, omdat de stage ingepast moet worden. Het zoeken en volgen van de stage vraagt ook van hen organisatorische inspanningen.

1 OCW (2007) *Samen leven kun je leren: Plan van Aanpak Maatschappelijke Stage*, oktober 2007, Den Haag, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Zie ook: OCW (2007) *30 Miljoen extra voor maatschappelijke stages en vrijwilligers*, persbericht, 18-10-2007.

2 Meer over het Jongerenpanel van de SER kunt u lezen in bijlage 1 en 2.

Verder zullen scholieren er misschien aan moeten wennen dat de school zich bemoeit met hun maatschappelijke inzet.

Als de maatschappelijke stage een leerzame ervaring kan zijn, is het belangrijk te weten wat daarvoor de noodzakelijke voorwaarden zijn. En is het zaak om invloed uit te oefenen op de uiteindelijke invulling van de kabinetsplannen. Het Jongerenpanel heeft de voorwaarden voor een zinvolle maatschappelijke stage onderzocht vanuit een breder sociaal-economisch perspectief. Dan gaat het bijvoorbeeld om de afbakening tussen vrijwilligerswerk en regulier werk en om de economische betekenis van de maatschappelijke stage.

Wat betekent het voor de scholen?

De invoering van een maatschappelijke stage heeft vanzelfsprekend gevolgen voor de scholen voor (voortgezet) onderwijs. Zij worden uitgenodigd om de scholieren méér dan voorheen in de maatschappelijke buitenwereld te laten rondkijken. Dat kan bijdragen tot reflectie binnen bepaalde vakken (bijvoorbeeld maatschappijleer, levensbeschouwing of godsdienst). Verder zullen ook scholen er op langere termijn van profiteren als maatschappelijke inzet gebruikelijker wordt.

De invoering van de stage kan daarnaast – dat is de andere kant – leiden tot een extra belasting voor docenten (bijvoorbeeld begeleiding) en de school (bijvoorbeeld de onderwijsplanning en inroostering). Voor scholen waar ook beroepsgerichte stages zijn, geldt dat beide soorten stages goed op elkaar moeten zijn afgestemd en elkaar niet verdringen.

De maatschappelijke stage vraagt ook nieuwe samenwerking met organisaties buiten de school (bijvoorbeeld vrijwilligersorganisaties of instellingen voor zorg en welzijn) of met de gemeente of met vrijwilligerssteunpunten en -coördinatoren.

Hebben (arbeids)organisaties en economie er wat aan?

Als alle scholieren uit het voortgezet onderwijs een maatschappelijke stage volgen en als zij dat allemaal doen in hetzelfde jaar, dan kloppen naar verwachting jaarlijks ongeveer 195.000 scholieren aan bij een vrijwilligersorganisatie, een instelling in de zorg- of welzijnssector of bij een maatschappelijk betrokken onderneming³. Het kan gaan om heel uiteenlopende organisaties zoals organisaties voor sport, natuur en milieu, kunst en cultuur, goede doelen, maar ook jongerenorganisaties en politieke organisaties.

3 *Jaarverslag en slotwet Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 2006: Verslag wetgevingsoverleg over de financiële verantwoording over het jaar 2006*, Tweede Kamer, vergaderjaar 2006-2007, 31 031 VIII, nr. 19, p. 29. In het Verslag van Klankbordgroepbijeenkomst 1 van 15 augustus 2007 wordt al gesproken van 190.000 scholieren per schooljaar die een maatschappelijke stage zullen volgen. In de inleiding op deze bijeenkomst *Maatschappelijke stage: zo worden waarden meer dan woorden* werd het aantal van 195.000 scholieren per jaar genoemd. Dit is uitgaande van de veronderstelling dat scholieren hun stage binnen één schooljaar vervullen. Wordt de stage verspreid over meerdere leerjaren, dan vallen deze aantallen nog groter uit.

Ook het bedrijfsleven kan te maken krijgen met maatschappelijke stages. Zo zijn er maatschappelijk betrokken ondernemingen (zie kader) die ‘tijd schenken’: in een samenwerkingsverband met een vrijwilligersorganisatie of een goed doel mogen de werknemers in werktijd vrijwilligerswerk doen. Deze ondernemingen kunnen een rol spelen bij de uitvoering van maatschappelijke stages en daarmee tegelijkertijd hun voordeel doen. Bedrijven die zich inzetten voor de (lokale) samenleving kweken goodwill en maken zichzelf door hun maatschappelijke betrokkenheid aantrekkelijk voor toekomstige werknemers. Bij een krappe arbeidsmarkt – zoals nu – is dat een positief neveneffect.

Maatschappelijk betrokken ondernemen

Wat is het?

Een bedrijf dat zijn competenties, middelen en/of menskracht vrijwillig inzet voor de lokale samenleving, doet aan maatschappelijk betrokken ondernemen (MBO). Dat kan in vele varianten. Maatschappelijk betrokken ondernemen wint snel aan populariteit. Er zijn kleine tot heel grote bedrijven die eraan doen op allerlei niveaus. Bedrijven die hun werknemers stimuleren zich in te zetten voor de (lokale) samenleving, bevorderen trots en betrokkenheid bij hun werknemers.

MBO op werknemersniveau varieert van het organiseren van een jaarlijks uitje voor het nabijgelegen bejaardentehuis tot het schrijven van een beleidsplan voor een welzijnsorganisatie. Ook functies als penningmeester of voorzitter kunnen in het kader van MBO – tijdelijk – worden uitgevoerd. Betrokken ondernemers en hun werknemers leveren hun bijdrage aan het leefbaarder maken en houden van de (lokale) samenleving. Bedrijven stellen bijvoorbeeld meubilair, voedsel, transportmiddelen, apparatuur, goederen, bouwmaterialen of faciliteiten gratis ter beschikking aan maatschappelijke organisaties.

Menskracht

Bedrijven steken de handen uit de mouwen voor maatschappelijke doelen. Denk hierbij aan het opknappen van speeltuinen, schoolpleinen, projecten in de natuur, het organiseren van een dagje uit voor kinderen uit de buurt, etc. Hoeveel tijd een bedrijf hierin steekt varieert van een middag tot – veel – meer uren. Sommige bedrijven hebben jaarlijks een projectenweek waar ze met alle medewerkers op verschillende locaties aan de slag gaan. Of bedrijven gaan een langdurig samenwerkingsverband aan met een maatschappelijke organisatie. Voorbeelden van dit laatste zijn medewerkers die wekelijks tijdens hun lunchpauze leesles geven op scholen in de buurt van het bedrijf of medewerkers die regelmatig met mensen uit verpleegthuizen gaan wandelen. Maatschappelijke organisaties hebben vaak weinig budget voor training en opleiding. Bedrijven kunnen ook hun eigen kennis en ervaring ter beschikking stellen. Denk hierbij aan vakgebieden als financiën, bouwkundig advies, marketing, et cetera.

Wie doen het al?

Steeds meer bedrijven, maatschappelijke organisaties en gemeenten zijn actief aan de slag met maatschappelijk betrokken ondernemen. Vooral bij grote bedrijven is het onderdeel van hun beleid. Bekend zijn Rabobank, KPMG, Fortis, ABN AMRO, Shell, Akzo Nobel, Philips, BASF, maar er zijn er nog veel meer. Volgens de *Ondernemerschapsmonitor winter 2002 - 2003* van het ministerie van Economische Zaken doet 45 procent van de grote bedrijven aan werknemersvrijwilligerswerk en 23 procent van de middelgrote bedrijven. Een kwart van alle grote bedrijven is betrokken bij projecten ter verbetering van de leefbaarheid van buurten en wijken.

- Bron: www.betrokken.nu.

De stagewerkzaamheden van de jongeren die een maatschappelijke stage volgen, vertegenwoordigen samen een forse sociaaleconomische waarde en kunnen (afgezien van de kosten en de extra belasting voor de organisatie) ook bijdragen aan een hogere maatschappelijke welvaart. Voor instellingen in de zorg- en welzijnssector geldt bovendien dat stagiairs activiteiten of werkzaamheden kunnen verrichten waarvoor in de dagelijkse beroepspraktijk geen tijd is, maar die het dagelijkse leven van de cliënten wel prettiger maken.

De maatschappelijke stagiairs kunnen door hun werkzaamheden het imago van de organisatie, instelling of onderneming verbeteren. Jonge, enthousiaste 'medewerkers' maken het beeld van een organisatie sowieso aantrekkelijker. Dit geldt ook voor vrijwilligersorganisaties. Die moeten steeds meer met elkaar concurreren en kunnen daarom voordeel hebben van een positief imago. Voor sommige vrijwilligersorganisaties geldt bovendien dat ze op deze manier ervaring opdoen met het bereiken van jongeren: een groep potentiële vrijwilligers waarmee ze nog tamelijk onbekend zijn. Verder kunnen organisaties profijt hebben van de maatschappelijke stagiair vanwege diens frisse blik op het werk. Daarbij is het belangrijk om steeds de verhouding tussen de werkzaamheden van de stagiair en die van de beroepskrachten in de stageverlenende organisatie in het oog te houden.

Ten slotte zou deelname aan een maatschappelijke stage tijdens de schoolloopbaan er mede toe kunnen leiden dat de jongere vaardigheden ontwikkelt die in het verdere leven en de latere maatschappelijke carrière van pas komen.

1.2 Relatie maatschappelijke stage en SER-adviezen

De SER besteedt in zijn adviezen veel aandacht aan het belang van onderwijs, waarin scholieren op een goede manier worden voorbereid op hun latere deelname aan de maatschappij. Zo merkt de raad op in zijn advies *Niet de afkomst maar de toekomst*: "Jongeren zijn het menselijk kapitaal van de toekomst. Een volwaardige participatie van alle jongeren is om vele redenen van het grootste belang. In de eerste plaats is dit van groot belang voor

de jongeren zelf. Zij hebben recht op volwaardige participatie in de samenleving en op de arbeidsmarkt en op het optimaal ontwikkelen en benutten van hun talenten”⁴.

Een belangrijke plaats is ingeruimd voor de aansluiting tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt. Leren jongeren wel de goede dingen op school? Kunnen ze straks goed uit de voeten met wat ze hebben geleerd? Op school leren jonge mensen veel meer dan alleen beroepsvaardigheden. Daarom pleit de SER in het hierboven genoemde advies voor het versterken van de zogenaamde ‘soft skills’ in het onderwijs. Volgens de raad moeten deze vaardigheden meer worden onderwezen of getraind. Het gaat dan bijvoorbeeld om op tijd komen, een verzorgd uiterlijk, uitstraling, gepast gedrag (beleefdheid) en een actieve houding (interesse, motivatie)⁵.

In het SER-advies *Meedoen zonder beperkingen: Meer participatiemogelijkheden voor jonggehandicapten* houdt de raad een pleidooi voor meer aandacht voor het stimuleren van burgerschap in het onderwijs. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om de bereidheid en het vermogen om onderdeel uit te maken van een gemeenschap en daar een actieve bijdrage aan te leveren⁶. Deelnemen aan een maatschappelijke stage past uitstekend in dit perspectief.

In zijn advies *Welvaartsgroei voor en door iedereen* pleit de SER voor een participatiemaatschappij met een stelsel voor scholing, werk en inkomen dat eigen initiatief en een ondernemende houding stimuleert⁷. Het participeren op de arbeidsmarkt en in de samenleving draagt bij aan meer sociale cohesie. De raad werkt zijn visie uit in voorstellen voor een participatiepijler, waarin onderwijs een belangrijke factor is omdat scholieren daar de basis ontwikkelen voor hun verdere (levens)loopbaan.

1.3 Werkwijze Jongerenpanel

Het Jongerenpanel heeft zich voor dit rapport gebaseerd op een aantal verschillende bronnen:

- Het raadplegen van (wetenschappelijke) experts.
- Een gespreksronde met scholieren en leraren met ervaring met maatschappelijke stages.
- Een gespreksronde met aanbieders en bemiddelaars van maatschappelijke stages.
- Literatuuronderzoek (recente evaluaties, rapporten, adviezen over maatschappelijke stage; artikelen in de pers).

4 SER (2007) advies *Niet de afkomst maar de toekomst: Naar een verbetering van de arbeidsmarktpositie van allochtone jongeren*, publicatienr. 07/01, Den Haag, februari 2007, p. 19.

5 SER (2007) advies *Niet de afkomst maar de toekomst*, op.cit., p. 52.

6 SER (2007) advies *Meedoen zonder beperkingen: Meer participatiemogelijkheden voor jonggehandicapten*, publicatienr. 2007/06, Den Haag.

7 SER (2006) advies *Welvaartsgroei voor en door iedereen*, publicatienr. 2006/08, Den Haag.

- Bijwonen van bijeenkomsten georganiseerd door onder meer de ministeries van OCW en LNV.
- Visievorming aan de hand van notities opgesteld door het secretariaat van de SER.
- Achterbanberaad met jongeren uit de verschillende geledingen die in het panel zijn vertegenwoordigd.
- Besluitvorming over aspecten van maatschappelijke stages en bijbehorende aanbevelingen.

Bijlage 3 bevat een overzicht van gesprekspartners van het Jongerenpanel.

1.4 Leeswijzer

Na dit inleidende hoofdstuk komen in hoofdstuk 2 de plannen van het kabinet aan de orde. In hoofdstuk 3 gaat het panel in op het doel van de maatschappelijke stage. De hoofdstukken 4 en 5 bevatten de visie van het Jongerenpanel over respectievelijk de vormgeving en de organisatie van de maatschappelijke stage. Een samenvatting is vóór in het rapport opgenomen.

2 Plannen van het kabinet

2.1 Het Coalitieakkoord

Het kabinet heeft in zijn Coalitieakkoord het voorstel opgenomen voor een maatschappelijke stage voor scholieren in het voortgezet onderwijs “zodat zij kunnen kennismaken met de samenleving”¹. Alle scholieren die in het schooljaar 2007-2008 met het voortgezet onderwijs beginnen, moeten op enig moment in hun opleiding een stage doen². Voor de periode tot 2011 is een budget van 143,6 miljoen euro uitgetrokken. Betrokken ministeries zijn niet alleen OCW en VWS, maar ook LNV en J&G, Wonen, Wijken en Integratie (WWI), Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) en Binnenlandse Zaken (BZK).

De maatschappelijke stage is al sinds de jaren negentig een politiek onderwerp, waarvoor de belangstelling steeds meer groeit (zie kader).

Korte historie maatschappelijke stage

De discussie over de maatschappelijke stage woedt al een hele tijd. Steeds laaide de belangstelling weer even op, om daarna weer in te zakken. De eerste verzoeken van de Tweede Kamer om jongeren via een soort stage tot vrijwilligerswerk of maatschappelijke inzet te prikkelen, dateren van de negentiger jaren van de vorige eeuw. De afschaffing van de dienstplicht in 1996 zorgde voor een opleving van het idee van een sociale dienstplicht. De discussies duurden voort, maar besluiten voor overheidsbeleid werden niet genomen. Los van het overheidsbeleid werden in de praktijk wel degelijk maatschappelijke stages ontwikkeld. Overall in het land waren al scholen die een maatschappelijke stage aanboden.

De overheid kwam pas echt in actie door de motie-Atsma/Middel uit november 2000. Deze motie verzocht de regering de maatschappelijke stage binnen het onderwijs verder uit te werken^a.

In de jaren daarna werd voorzichtig onderzocht hoe een maatschappelijke stage in het overheidsbeleid vorm zou kunnen krijgen. Het Hoofdlijnenakkoord van het kabinet-Balkenende II (mei 2003–juni 2006) gaf aan dat de maatschappelijke stage in het voortgezet onderwijs zou worden bevorderd. Dat gebeurde bijvoorbeeld door in het schooljaar 2003/2004 via tien pilots verspreid over het land na

^a Vaststelling van de begroting van de uitgaven en ontvangsten van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (XVI) voor het jaar 2001, Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 27 400 XVI, nr. 33.

1 Coalitieakkoord, 7 februari 2007, p. 30.

2 *Samen werken, samen leven: Beleidsprogramma Kabinet Balkenende IV 2007-2011*, p. 53.

te gaan welke factoren bijdragen aan het succes van dergelijke stages en wat valkuilen zijn^b.

De positieve evaluatie van deze pilots leidde tot een landelijke subsidiëring van de maatschappelijke stage. In het schooljaar 2005-2006 konden scholen een tegemoetkoming van 15.000 euro krijgen in de personele kosten die gemoeid waren met het organiseren en coördineren van een maatschappelijke stage. Daarvoor stelden de ministeries van OCW en VWS samen een budget van 1.975.000 euro ter beschikking^c. In totaal 131 scholen maakten hiervan gebruik. Het schooljaar daarop werd er, gelet op de grote belangstelling, méér subsidie beschikbaar gesteld en deden uiteindelijk 481 van de 561 scholen mee. De eerder geformuleerde doelstelling van het beleid (in 2007 doet een kwart van de scholen mee) werd zo ruimschoots gehaald.

^b Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van OCW voor het jaar 2004, Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 29 200 VIII, en Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van LNV voor het jaar 2004, Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 29 200 XVI, nr. 41.

^c Regeling aanvullende bekostiging maatschappelijke stage in het voortgezet onderwijs 2005-2006, *Staatscourant* 2005 - 19 mei, nr. 94, p. 14.

De vormgeving en uitvoering van de maatschappelijke stage vallen onder verantwoordelijkheid van staatssecretaris Van Bijsterveldt van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Over de nadere uitwerking van de stage heeft zij de afgelopen maanden uitgebreid overlegd met het onderwijsveld en ‘overige betrokkenen’³. Daarnaast heeft ze zich laten adviseren door een speciaal ingestelde expertgroep en een klankbordgroep.

Ook het Jongerenpanel heeft, lopende de voorbereiding van dit rapport, zijn visie aan het ministerie van OCW kenbaar gemaakt. Dit gebeurde bijvoorbeeld doordat de projectleider Maatschappelijke stages als ministerieel vertegenwoordiger van OCW aan het panel deelnam. Ook de ministeries van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en Jeugd en Gezin (J&G) – drie andere ministeries die bij de maatschappelijke stages betrokken zijn – hadden een afvaardiging in het panel.

2.2 Hoofdpijnen van het kabinetsvoorstel

Het voorstel van het kabinet houdt in hoofdpijnen het volgende in:

- Doel van de stage is kennismaken met en een bijdrage leveren aan de samenleving.
- Scholieren in het voortgezet onderwijs moeten vanaf schooljaar 2010/2011 allemaal aan het eind van hun opleiding een maatschappelijke stage hebben gevolgd.
- De stage is een verplicht onderdeel van het curriculum en heeft minimaal een omvang van 72 uur.

3 Coalitieakkoord tussen de Tweede Kamerfracties van CDA, PvdA en ChristenUnie, Den Haag, 7 februari 2007, p. 30.

- Het is aan scholen om te bepalen hoe de stage in het curriculum wordt ingebed. Zij besluiten ook of de scholieren de stage binnen of buiten de reguliere schooltijd moeten volgen.
- Basis voor de stage is een stagecontract tussen scholier, school en stageaanbieder. Daarin kunnen begeleiding en aansprakelijkheid worden geregeld. De school moet verder met de scholier een stageplan met stageopdracht opstellen.
- Aan de inhoud van de stage worden door de overheid geen nadere eisen gesteld. Wel laat een bijlage bij het Plan van Aanpak heel veel voorbeelden zien.
- Voor het zoeken van een stageplaats geldt: “allereerst is de scholier zelf aan zet”. Dat is onderdeel van het leerproces. De school, ouders of een derde partij komen pas in beeld als de scholier steun nodig heeft.
- Scholen en stageaanbieders bepalen in onderling overleg hoe de begeleiding vorm krijgt en zorgen voor de kwaliteit ervan. De school is eindverantwoordelijke voor leerrendement, begeleiding, veiligheid en regie.
- Voor de meeste scholieren is relatief bescheiden aandacht op de stageplek al voldoende. Anders is de activiteit mogelijk niet geschikt voor een maatschappelijke stage.
- Van scholen wordt verwacht dat zij zoveel mogelijk gebruikmaken van bestaande lokale steunpunten vrijwilligerswerk, coördinatoren op dit terrein en expertisecentra zoals Movisie en CPS. Scholen krijgen van OCW begeleidingsdagen om samenwerking te stimuleren.
- Voor de maatschappelijke stage is 13,6 miljoen euro beschikbaar in 2007, oplopend tot ruim 143 miljoen in 2011. Dit is inclusief 30 miljoen uit de zogenaamde Participatie-enveloppe: een speciale post op de Rijksbegroting voor de bevordering van participatie.
- In de loop van schooljaar 2007/2008 starten er verschillende pilotprojecten. Die moeten informatie opleveren over de haalbaarheid, uitvoerbaarheid en het maatschappelijk rendement van de maatschappelijke stage. Een belangrijk moment waarop kan worden bijgestuurd is eind schooljaar 2008/2009: het officiële evaluatiemoment.

De hoofdlijnen van het Plan van Aanpak zijn ook te vinden in Bijlage 4. Daar worden ze vergeleken met de hoofdlijnen van dit rapport.

3 Doel van de maatschappelijke stage

3.1 Verschillende doelen zoals genoemd door anderen

Tot nu toe zijn in nota's en discussies over de stage al heel wat mogelijke doelen de revue gepasseerd.

De overheid heeft in de afgelopen jaren heel uiteenlopende doelen aan de maatschappelijke stage toegekend¹. Zo zou de maatschappelijke stage bijdragen aan de persoonlijke, sociale ontwikkeling of de competenties van scholieren en aan het verstevigen van hun zelfvertrouwen.

Daarnaast zou de stage het actief burgerschap en de burgerschapszin stimuleren en zorgen dat scholieren een steentje bijdragen aan de samenleving. De stage zou de maatschappelijke betrokkenheid bevorderen, een "besef van gedeelde verantwoordelijkheid" en een besef van waarden en normen versterken.

Ook wordt als doel genoemd dat jongeren in contact komen "met delen van de samenleving" waarmee ze "normaal gesproken" niet in aanraking komen. Scholieren kunnen zich via de maatschappelijke stage bewust worden van de eigen maatschappelijke positie en de eigen leefstijl. Dat leidt uiteindelijk tot meer begrip en respect voor anderen.

De maatschappelijke stage moet tegelijkertijd het "gevoel meegeven" dat het "ook gewoon leuk is" om iets voor een ander te doen².

Een afzonderlijk doel van de maatschappelijke stage is, zo menen velen, dat jongeren kennismaken met vrijwilligerswerk in non-profitorganisaties, met belangeloos iets doen voor een ander. Dat bevordert de sociale cohesie^{3,4}. Waar gesproken wordt van vrijwilligerswerk lijkt het te gaan om: "werk dat in enig georganiseerd verband onverplicht en

-
- 1 In de OCW-subsidieregeling staat de maatschappelijke stage als volgt gedefinieerd: "vorm van leren buiten de school waarbij scholieren in het voortgezet onderwijs vanuit de school door middel van vrijwilligersactiviteiten actief kennis maken met allerlei aspecten en onderdelen van de samenleving." Zie: Regeling aanvullende bekostiging maatschappelijke stage in het voortgezet onderwijs 2005-2006, *Staatscourant* 2005 - 19 mei, nr. 94, p. 14.
 - 2 Ministerie van OCW (2007) *Verslag Klankbordgroepbijeenkomst 1*, Den Haag, 15 augustus 2007
 - 3 Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 29 200 VIII en XVI, nr. 41, 2006-2007, 31 001, nr. 5, 30 800 VIII, nr. 134, 30 800 VII, nr. 148, 31 031 VIII, nr. 6, Handelingen Tweede Kamer, vergaderjaar 2006-2007, 19 juni 2007, 82-4438, Nieuwsbericht VWS 18-0702007. Kernwoord is volgens de staatssecretaris het woordje 'doen': een eigen bijdrage leveren aan de samenleving opdat de sociale samenhang wordt versterkt. Zie: *Verslag Klankbordgroepbijeenkomst 1*, op. cit.
 - 4 Voor de minister van LNV is de maatschappelijke stage in het 'groene' onderwijs bovendien een instrument om "de jeugd terug te brengen bij de roots van voedsel en groen." Zie: *Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) voor het jaar 2007*, Tweede Kamer, vergaderjaar 2006-2007, 30 800 XIV, nr. 90,

onbetaald wordt verricht ten behoeve van anderen of de samenleving”⁵. Dit is de gebruikelijke definitie van vrijwilligerswerk.

Dat het bij de maatschappelijke stage gaat om vrijwilligerswerk in deze betekenis is niet zonder meer vanzelfsprekend. Een *verplichte* maatschappelijke stage, zoals het kabinet voorstelt, impliceert dat jongeren dit werk *niet vrijwillig* doen. Als de stage de scholier onderwijspunten oplevert, is er ook geen sprake meer van onbetaalde werkzaamheden. Zulke nieuwe vormen van vrijwilligerswerk worden tegenwoordig wel aangeduid met ‘geleid vrijwilligerswerk’⁶.

3.2 Wat vinden jongeren en scholen zelf?

Vorig jaar is een behoefteonderzoek over de maatschappelijke stage gehouden bij jongeren en vertegenwoordigers van scholen⁷. De jongeren willen met hun maatschappelijke stage vooral: andere mensen helpen (50 procent); nieuwe mensen leren kennen (42 procent) en nieuwe vaardigheden leren (34 procent). Vertegenwoordigers van scholen zeggen in dit onderzoek dat voor hen een belangrijk doel is om de scholieren een bepaalde maatschappelijke leerervaring te bieden.

Het CIVIQ Instituut Vrijwillige Inzet heeft ook onderzoek gedaan naar de maatschappelijke stage⁸. In het schooljaar 2005-2006 boden al 131 scholen voor voortgezet onderwijs de mogelijkheid van een maatschappelijke stage. Voor deze scholen zijn de belangrijkste doelen van de maatschappelijke stage: een mogelijkheid bieden voor competentieontwikkeling, voor het opdoen van ‘buitenschoolse leerervaringen’ en voor een kennismaking met het vrijwilligerswerk.

Terugkijkend menen de vertegenwoordigers van deze scholen dat de stage een goed middel is om sociale vaardigheden te leren, om te leren samenwerken met andere vrijwilligers en met mensen van de doelgroep van het vrijwilligerswerk en om te leren

-
- 5 Dekker, P. [et al.] (2007) *Toekomstverkenning vrijwillige inzet 2015*, Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), juni 2007, p. 9.
 - 6 Dekker, P. [et al.] (2007) *Toekomstverkenning vrijwillige inzet 2015*, op.cit., p. 81 e.v. Geleid vrijwilligerswerk wordt omschreven als: “vormen van inzet waarbij de voorwaarden voor deelname en de deelname zelf door anderen zijn geïnitieerd en/of bepaald” (p. 81).
 - 7 Respondenten konden meerdere doelen aankruisen. Zie: Gruijter, M. de, F. Dekker (2006) *Monitor en evaluatie van het project Vliegende Brigade Maatschappelijke Stage: Deel 1 Behoeftonderzoek*, Utrecht, Verwey-Jonker Instituut, juni 2006, p. 21 en 10. Verder meende een meerderheid (56 procent) van de ondervraagde scholieren in een onderzoek van Stageplaza onder bijna 1500 middelbare scholieren dat een maatschappelijke stage het egocentrisch imago van jongeren in het algemeen zou kunnen verbeteren. Zie: Gelder, M. van, S. Chen (2007) *Nationale Maatschappelijke Stageonderzoek 2007*, Amsterdam, Stageplaza, p. 9.
 - 8 Alblas, M. (2006) *Maatschappelijke stage – een MaSterlijke actie: Onderzoek naar de activiteiten van maatschappelijke stage in het Nederlands voortgezet onderwijs in het schooljaar 2005-2006*, onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW, Utrecht, CIVIQ, september 2006, pp. 28-29. CIVIQ is inmiddels net als (delen van) een aantal andere organisaties opgegaan in het kenniscentrum voor maatschappelijke inzet Movisie. Rapporten die dateren van vóór de fusie, worden hier vermeld met het oorspronkelijke instituut dat het uitgaf.

verantwoordelijkheid te dragen. De stage maakt bovendien dat scholieren ook zichzelf wat beter leren kennen, meer zelfwaardering krijgen en bij organisaties en instellingen beter in beeld komen⁹.

Ervaringen met 'service learning' in de VS

In de Verenigde Staten is 'service learning' voor veel scholen van allerlei niveaus (van lagere scholen tot hogescholen en universiteiten) een geïntegreerd onderdeel van het schoolprogramma. Dit houdt in dat scholieren vrijwilligerswerk doen dat te maken heeft met hun vakkenpakket en waarbij ze zich inzetten voor hun directe leefomgeving. De werkzaamheden kunnen gericht zijn op natuurbehoud en -beheer, maar ook op sociale en maatschappelijke ondersteuning^a. 'Service learning' blijkt inderdaad tot een groter verantwoordelijkheidsgevoel en een grotere kans op vrijwilligerswerk naderhand te kunnen leiden. Let wel: kunnen leiden, want één en ander is wel afhankelijk van de manier waarop scholen de stages vormgeven en van allerlei kenmerken van de stages, de scholen, de scholieren zelf en de omgeving^b.

a Boutellier, H., N. Broenink en M. Stekete (2004) *Een Sociaal Jaar voor jongeren in Nederland*, Utrecht, Verwey-Jonker Instituut, pp. 86-87.

b Bekkers, R. (2007) *Onderzoeksopzet Evaluatieonderzoek maatschappelijke stages*, Utrecht, Universiteit Utrecht, ICS/Sociologie.

3.3 Standpunt

Het Jongerenpanel is van mening dat vooral het leren door ervaren tijdens de stage centraal moet staan. Doel van de maatschappelijke stage zou, heel simpel, moeten zijn: *scholieren laten ervaren wat het is om een bijdrage te leveren aan de samenleving.*

Wat verstaat het Jongerenpanel onder een maatschappelijke stage?

Voor het Jongerenpanel is een maatschappelijke stage een stage waarin scholieren kennismaken met het leveren van een onbetaalde bijdrage aan de samenleving. Tijdens de stage doen de scholieren werkzaamheden bij een organisatie, instelling of onderneming. De stage is niet primair gericht op het kennismaken met verschillende beroepen of het oefenen met bepaalde beroepsvaardigheden. Daarvoor zijn de snuffelstage en de beroepsgerichte stage bedoeld. Het accent ligt op het ervaren wat het is om je onbetaald in te zetten voor de maatschappij waarin je leeft.

9 Alblas, M. (2006) *Maatschappelijke stage – een MaSterlijke actie*, op.cit., pp. 77 en 78.

Voorbeelden van een maatschappelijke stage:

- Actiedag organiseren of een bijdrage daaraan leveren (bijvoorbeeld: op de Dag van het Vermiste Kind van het Rode Kruis met een groep scholieren vergeet-mij-nietjes uitdelen)
- Begeleiden van de avondvierdaagse
- ‘Pluktuin’ maken voor demente bejaarden
- Fietsles voor allochtonen (bijvoorbeeld in buurthuis)
- Jeugdactiviteiten organiseren in het asielzoekerscentrum
- Disco voor gehandicapte jongeren organiseren.

- Bron voor voorbeelden: www.cps.nl (CPS onderwijsontwikkeling en advies).

Het Jongerenpanel wil het doel van de stage zo open mogelijk formuleren. De bijdrage aan de samenleving kan volgens het panel heel verschillende vormen aannemen. Voor het panel moet bovendien het accent liggen op de leerervaring en op het oriënteren op de samenleving.

Het panel kan zich voorstellen dat het voor jongeren zelf en voor de maatschappij prettig is als de maatschappelijke stage bijdraagt aan hun eigen, persoonlijke ontwikkeling en als ze tijdens de stage bepaalde vaardigheden opdoen. Als het volgen van een maatschappelijke stage er verder toe leidt dat een jongere daarna vrijwilligerswerk blijft doen, vindt het panel dat een gunstig effect. Maar voor het panel zijn persoonlijke ontwikkeling en blijvend vrijwilligerschap daarmee geen doelen op zich.

Jongeren via maatschappelijke stages aanzetten tot vrijwilligerswerk is voor de lange termijn een goed streven, maar geen acute en dringende noodzaak. Het Jongerenpanel realiseert zich dat in publieke discussies vaak wordt gewaarschuwd voor een op termijn slinkend percentage vrijwilligers en dat om die reden wordt aangedrongen op werving van jongeren/vrijwilligers via bijvoorbeeld maatschappelijke stages. Maar het panel heeft ook uit een recente studie van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) begrepen dat het vooralsnog niet zo'n vaart loopt. Op basis van zijn analyses verwacht het SCP tot 2015 nauwelijks veranderingen in het percentage vrijwilligers¹⁰. Ook daarom hoeft de maatschappelijke stage niet op blijvend vrijwilligerswerk gericht te zijn. Het zou natuurlijk wel mooi zijn als stages daartoe verleiden.

Het leveren van een bijdrage aan de samenleving noemt het Jongerenpanel liever geen vrijwilligerswerk. De term vrijwilligerswerk is in de visie van het panel te beperkt, want het is ook mogelijk om een bijdrage aan de samenleving te leveren buiten het kader van het (traditionele) vrijwilligerswerk. De term ‘vrijwillige inzet’ past ook niet goed. Een ver-

10 Dekker, P. [et al.] (2007) *Toekomstverkenning vrijwillige inzet 2015*, op.cit., p. 10. Dat heeft vooral te maken met het groeiend aandeel 55-plussers: deze leeftijdsgroep doet vaker vrijwilligerswerk en besteedt er meer tijd aan (zie ook p. 103 e.v.).

plichte stage – zoals de bedoeling is – kan moeilijk als vrijwillig worden aangeduid. ‘Maatschappelijke inzet’ is volgens het panel de meest geschikte term.

Een duidelijk verschil tussen beroepsgerichte en maatschappelijke stage

Het specifieke doel van de maatschappelijke stage laat zich ook verduidelijken door deze te vergelijken met de beroepsgerichte stage, die, volgens het Jongerenpanel, een heel ander doel dient.

In de beroepsgerichte stage maakt de scholier kennis met de praktijk van een mogelijk toekomstig beroep dat in het verlengde ligt van de opleiding. In het kader van die kennis-making oefent de stagiair met vaardigheden die in de toekomst nodig zijn bij de beroepsuitoefening. De beroepsgerichte stage is in die zin nuttig voor de scholieren, dat zij door de stage beter kunnen inschatten of een beroep bij hen past of niet. Het stagebedrijf kan de stageperiode gebruiken om te beoordelen of de stagiair een potentieel geschikte kandidaat is.

De maatschappelijke stage is gericht op kennismaken met de samenleving, bijvoorbeeld met aspecten waarmee de scholier niet al ‘vanzelf’ in contact komt: een problematiek, een veld, een categorie mensen. Deze aspecten hoeven geen enkele relatie te hebben met een eventuele toekomstige beroepspraktijk. De scholier ontmoet anderen daar niet in de rol van een toekomstige beroepskracht, maar als ‘medeburger’ of naaste. De ervaringen die de scholier tijdens de maatschappelijke stage opdoet, zijn niet per se relevant voor de toekomstige beroepspraktijk, alhoewel dat toevallig wel zo kan uitpakken. De maatschappelijke stage heeft vooral nut voor de samenleving.

Behalve een verschil is er ook een overeenkomst tussen de maatschappelijke en de beroepsgerichte stage. Veelal doet de scholier tijdens de maatschappelijke stage wat hij of zij al kan. Het gaat er niet per se om de scholier op de werkplek allerlei nieuwe vaardigheden aan te leren.

Veel scholieren op het laagste niveau van het vmbo, mbo en het praktijkonderwijs lopen stages. De aard van de werkzaamheden in deze stages en het niveau kunnen overeenkomsten hebben met het niveau waarop een havo- of vwo-scholier stage loopt. De maatschappelijke stage mag de beroepsstage niet verdringen. Het Jongerenpanel spreekt uit dat beroepsstages altijd vóórgaan op de maatschappelijke stages.

Kortom: hoofddoel van de maatschappelijke stage is dat de jongere ervaart wat het is om iets voor de maatschappij te doen zonder daar onmiddellijk iets voor terug te krijgen. Als de stagiair ook verder nog persoonlijk nut van de maatschappelijke stage heeft, is dat mooi meegenomen, maar dat is niet het primaire doel. Dat geldt ook voor beroepsvaardigheden: het oefenen daarmee is geen primair doel van de maatschappelijke stage. Persoonlijk nut en een zekere beroepsvaardigheid zijn hooguit mogelijke positieve neveneffecten van de stage.

Samenvattend is het doel van de maatschappelijke stage volgens het Jongerenpanel: scholieren laten ervaren wat het is om een bijdrage te leveren aan de samenleving.

4 Vormgeving van de maatschappelijke stage

4.1 Keuzevrijheid scholier

Een belangrijk aspect van de maatschappelijke stage zoals die door OCW wordt voorgesteld, is dat deze voor alle scholieren in het voortgezet onderwijs verplicht zal worden. Dit aspect heeft ook in de media ruime aandacht gekregen.

Zo stelde Ernsting, voorzitter van de belangenorganisatie voor het vrijwilligerswerk, de Vereniging NOV, dat hij bang was dat jongeren tegen heug en meug aan de maatschappelijke stage zouden beginnen doordat deze stage verplicht is. Daardoor zouden ze juist negatief tegenover vrijwilligerswerk kunnen komen te staan en er voor altijd op afknappen. “Vrijwilligerswerk, het woord zegt het al, moet je niet verplichten”¹.

Uit Amerikaans onderzoek naar ‘service learning’ is echter gebleken dat verplichte stages net zo’n positief effect kunnen hebben op de toekomstige bereidheid tot vrijwilligerswerk als vrijwillige stages. Dat geldt vooral voor jongeren die een maatschappelijke inzet niet van huis uit meekrijgen. Maar dan moet de stage door de school wel goed worden voorbereid, begeleid en geëvalueerd². Het CIVIQ-onderzoek laat zien dat scholieren met een verplichte stage vooraf wat minder positief, maar naderhand even enthousiast waren als scholieren die zelf voor een stage hadden gekozen³.

Hoe kijken scholen aan tegen keuzevrijheid voor scholieren?

Ook scholen hebben nagedacht over de eventuele negatieve gevolgen van een *verplichte* maatschappelijke stage, zo blijkt uit het CIVIQ-onderzoek. Daarom bieden sommige scholen wel de mogelijkheid van een maatschappelijke stage, maar zonder verplichting. Zij willen vrijwilligersorganisaties alleen in contact brengen met echt gemotiveerde scholieren.

Het merendeel van de scholen met een maatschappelijke stage stelt deze wel verplicht. Juist minder gemotiveerde scholieren maken door de stage kennis met vrijwilligerswerk en zijn door een stage misschien tot vrijwilligerswerk te verleiden. Daarnaast is een overweging: als een maatschappelijke stage goed is voor scholieren, dan moeten alle scholieren daarvan kunnen profiteren. Bovendien zijn scholen bang dat zonder verplichting veel

1 Je bent 15, schenkt koffie en wast af, *NRC Next*, 2007 – 6 maart.

2 Daarbij wordt echter wel de kanttekening gemaakt dat de Amerikaanse en Nederlandse stagepraktijk niet goed vergelijkbaar zijn en vrijwilligerswerk in de beide landen een heel ander imago heeft. Bekkers, R. (2007) *Onderzoeksopzet Evaluatieonderzoek maatschappelijke stages*, Utrecht, Universiteit Utrecht, ICS/Sociologie. Zie ook: P. Dekker, P. [et al.] (2007) *Toekomstverkenning vrijwillige inzet 2015*, op.cit., p. 85.

3 Alblas, M. (2006) *Maatschappelijke stage – een MaSterlijke actie*, op.cit., p. 36.

scholieren tijdens de stage ‘afhaken’⁴. Scholieren zelf zijn volgens het internetonderzoek van Stageplaza.nl in meerderheid (54 procent) tegen een verplichting. De helft van de respondenten denkt dat scholieren minder gemotiveerd zullen zijn als de stage verplicht is.

Inmiddels heeft elke school een eigen manier van omgaan gevonden met de verplichte stage. Dat is bijvoorbeeld door scholieren wat de inhoud van de stage betreft meer of minder vrijheid te bieden. Veel scholen laten scholieren vrij bij het vinden van een stageplaats. Juist het zelf zoeken van een stageadres zien deze scholen als leerzaam.

Daarnaast zijn er scholen waar scholieren hun voorkeur kunnen aangeven op een lijst van stagemogelijkheden die de school heeft opgesteld. Ook kunnen scholieren intekenen tijdens een georganiseerde stagemarkt. De stagetijden, de precieze taken of werkzaamheden, de precieze omvang van de stage: ook op deze punten kan de school de scholieren een zekere vrijheid geven. Wel benadrukken docenten en consultants van lokale vrijwilligerssteunpunten dat er een balans moet zijn tussen keuzevrijheid en inspraak van scholieren enerzijds en houvast door kaders anderzijds. Te grote vrijheid zou veel scholieren demotiveren⁵.

Standpunt

Als jongeren een maatschappelijke stage moeten volgen, dan is het volgens het Jongerenpanel handig om dat te regelen via het voortgezet onderwijs. Dat biedt een aantal duidelijke voordelen. Voordelen zijn bijvoorbeeld dat alle jongeren in principe met de stage in aanraking komen. Scholen kunnen stages voorbereiden en achteraf gelegenheid bieden tot reflectie op de stage en scholen kunnen voor meerdere jongeren tegelijk stages zoeken (schaalvoordelen). Verder kunnen scholen en (lokale afdelingen van) vrijwilligersorganisaties samenwerkingsverbanden aangaan die de kwaliteit van de stage ten goede komen.

Het Jongerenpanel vindt dat de maatschappelijke stage verplicht moet zijn. Het is immers voor alle jongeren van belang om te ervaren wat het is om een maatschappelijke bijdrage te leveren. De activiteiten tijdens een maatschappelijke stage kunnen voldoening geven, dankbaarheid oproepen als er iets voor een ander werd gedaan, een andere kijk bieden op een stukje van de samenleving dat de jongere nog niet kende, de jongere in contact brengen met ‘onbekende’ anderen (uit een ander milieu of een andere etnische groep). Zulke ervaringen zijn voor iedere jongere van belang en daarom moet niemand daarvan uitgesloten zijn.

Het Jongerenpanel vindt het daarnaast van groot belang dat jongeren – afgezien van deze verplichting – zoveel mogelijk vrijheid krijgen om de stage vorm te geven. In beginsel, zo vindt het Jongerenpanel, moeten jongeren zelf op zoek naar hun stage. Scholen kunnen

4 Alblas, M. (2006) *Maatschappelijke stage – een MaSterlijke actie*, op.cit., p. 34.

5 Alblas, M. (2006) *Maatschappelijke stage – een MaSterlijke actie*, op.cit., p. 37.

daarbij kaders aangeven, passend bij hun visie, cultuur en het niveau van de opleiding. Zij kunnen de criteria benoemen waaraan zo'n stage volgens de school moet voldoen; als die criteria maar helder zijn. Maar het stagereglement moet scholieren ruimte blijven bieden voor een geheel zelf gevonden, georganiseerde of ingevulde 'stage' of welke vorm van 'maatschappelijke inzet' dan ook. Hier kan het principe van 'comply or explain' gelden. Het moet voor scholieren mogelijk zijn om gemotiveerd, dat wil zeggen met goede argumenten, van de regels af te wijken. De keuzevrijheid van scholieren zou in de praktijk niet onredelijk mogen worden ingeperkt. Het Jongerenpanel stelt voor dat hieraan in tussentijdse evaluaties tijdens de invoeringsfase van de maatschappelijke stage aandacht wordt besteed.

Jongeren die een eigen keuze willen maken, kunnen nu al gebruik maken van diverse sites met een aanbod aan vrijwilligerswerk. Op www.ikbengeweldig.nl (de site van TMF en de Nationale Jeugdraad) en www.vrijwilligerswerk.nl zijn activiteiten te vinden in binnen- en buitenland; op www.freeforce.nl staan activiteiten geordend naar regio, soort activiteit en sector. Daarnaast zou, om juist het eigen initiatief van jongeren te bevorderen, een speciale website ontwikkeld kunnen worden waar scholieren na het invoeren van hun schooltype en -niveau, interesse, postcodegebied en beschikbare tijd(stippen) 'gematcht' worden met een aanbod dat bij deze kenmerken past.

Samenvattend is het Jongerenpanel van mening dat de maatschappelijke stage verplicht is, maar daarbij geldt: a) jongeren krijgen zo veel mogelijk vrijheid bij vormgeving van stage; b) een stagereglement voorziet in de mogelijkheid van een 'doe-het-zelf-stage' (zelf gevonden, georganiseerd of ingevuld) waarvoor heldere criteria op papier staan.

4.2 Omvang en duur

Wat vindt het veld?

In het eerder genoemde Coalitieakkoord werd een verplichte maatschappelijke stage van drie maanden afgesproken. Middelbare scholen maar ook vrijwilligersorganisaties gaven aan dat dit te veel zou zijn. De kritiek vanuit het onderwijs was dat dit moeilijk in te passen is in het onderwijs. Bovendien zou het vinden van zo'n lange stage voor 185.000 tot 195.000 scholieren per jaar problematisch worden. Lange maatschappelijke stages zouden, vooral in de zorg- en welzijnssector, kunnen concurreren met de beroepsgerichte stages van bijvoorbeeld vmbo-scholieren. De scholen wilden dan ook graag een zekere vrijheid bij het bepalen van de omvang van de stage: passend bij de aard en het niveau van hun opleiding.

De vrijwilligersorganisaties gaven aan dat vrijwilligerswerk meestal maar één of twee dagdelen per week beslaat en dat de begeleiding van een dergelijke lange stage te veel van hun organisatie zou vergen. Ook tijdens de Rondetafelgesprekken die OCW voerde met betrokkenen en deskundigen in het land werd de haalbaarheid van een maatschappelijke stage van drie maanden voltijds betwijfeld.

De staatssecretaris meldde daarop aan de Tweede Kamer, dat het haar ging om een stage van “substantiële omvang”. De drie maanden die ze eerder noemde zouden bijvoorbeeld ook de vorm kunnen krijgen van twaalf weken lang één dag per week. Ze wilde wel een minimumaantal uren bepalen⁶. Dat minimum zou volgens vrijwilligersorganisaties ook weer niet te laag moeten liggen, omdat de organisatie en begeleiding van de stages anders relatief te veel tijd kosten.

Volgens Movisie, kenniscentrum voor maatschappelijke inzet, is een omvang van in totaal 12 werkdagen (ongeveer 100 uur) de ideale stageperiode⁷. Wat de spreiding van de maatschappelijke stage betreft werd tijdens een Rondetafelbijeenkomst voorgesteld om de stage door de hele schoolloopbaan op te bouwen. Scholieren kunnen dan in het eerste stagejaar een paar dagen meelopen, in het tweede jaar meer substantieel werk doen en in het derde of vierde jaar andere stagiaires begeleiden⁸.

Hoe kijken jongeren en scholen daar tegenaan?

Als het jongeren zelf wordt gevraagd, blijkt ongeveer de helft van hen wel bereid tot een stage één middag per week gedurende drie maanden. Voor de meesten is dan wel een voorwaarde dat het onder schooltijd plaatsvindt⁹. Uit het eerder genoemde evaluatie-onderzoek van CIVIQ bleek dat de meerderheid van de scholen een maatschappelijke stage van gemiddeld drie tot tien dagdelen aanbiedt. Verder blijken langere stages wat beter te beklippen: die herinneren de jongeren zich beter. Behalve voor een langere stage, wordt door de scholen in dit onderzoek ook gepleit voor een spreiding van de stage met meerdere contactmomenten. Dat geeft een beter beeld van de werkzaamheden en de organisatie en is bovendien praktisch beter in te passen in het onderwijsprogramma¹⁰.

Onderwijstijd en schooltijd

Onderwijstijd

Voor het voortgezet onderwijs zijn de onderwijstijden per 1 augustus 2006 aangepast. Per schooljaar is er voor de onderbouw vo en het derde leerjaar havo/vwo een minimale onderwijstijd van 1040 uur. De bovenbouw vmbo, havo en vwo horen minimaal 1000 onderwijs per schooljaar te volgen. Ook voor alle leerjaren van het praktijkonderwijs geldt minimaal 1000 uur. In de examenjaren vmbo,

6 Wetsvoorstel tot wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap voor het jaar 2005, Tweede Kamer, vergaderjaar 2006-2007, 31 031 VIII, nr. 19.

7 Artikel Derk Walters in NRC, 2007 – 28 juni.

8 Ministerie van OCW, *Verslag Maatschappelijke stage: Honderd dagen OCW*, Den Haag, 25 april 2007.

9 Gruijter, M. de, F. Dekker (2006) *Monitor en evaluatie van het project Vliegende Brigade Maatschappelijke Stage*, op.cit., p. 18. Dat komt ook naar voren uit het onderzoek van Stageplaza.nl: daarin geeft 78 procent van de ondervraagde scholieren aan dat de stage onder schooltijd gelopen zou moeten worden. Zie: Gelder, M. van, S. Chen (2007) *Nationale Maatschappelijke Stageonderzoek 2007*, op.cit., p. 12.

10 Alblas, M. (2006) *Maatschappelijke stage – een MaSterlijke actie*, op.cit., pp. 38-41.

havo en vwo dient er minimaal 700 uur onderwijs per schooljaar gevolgd te worden.

Het naleven van de urennormen is belangrijk voor de kwaliteit van het onderwijs aan de scholieren. Maar het voldoen aan de norm is ook een voorwaarde voor bekostiging. Uit steekproeven en onderzoeken in 2006 blijkt dat de minimale onderwijstijd in vrijwel geen enkele school is gerealiseerd. In het schooljaar 2006/2007 volgen dan ook maatregelen om scholen op de eigen verantwoordelijkheid te wijzen.

Bepaalde onderwijsactiviteiten tellen mee voor de urennorm. Ze moeten voldoen aan de volgende criteria:

- 1 het moet gaan om begeleid onderwijs, dat wil zeggen dat de scholieren aanspraak kunnen maken op begeleiding, en
- 2 het onderwijs moet deel uitmaken van het door de school geplande en voor die scholieren verplichte onderwijsprogramma, en
- 3 het onderwijs moet onder verantwoordelijkheid van een bekwame leraar worden verzorgd die wettelijk met die werkzaamheden mag worden belast.

Schooltijd

De uren waarbinnen op een schooldag onderwijs wordt gegeven; dat is van 8.00 tot 18.00 uur.

- Bron: OCW, dossier Schooltijden.

Standpunt

Het Jongerenpanel vindt dat de maatschappelijke stage scholieren moet laten ervaren wat het is om een bijdrage te leveren aan de samenleving. Volgens het panel moet de stage daarom wel enige substantie hebben en niet te beperkt zijn. Om zich te kunnen oriënteren op de samenleving zou het moeten gaan om een aantal verschillende ervaringen. Dat betekent een stage die gespreid is over meerdere, achtereenvolgende leerjaren en die bestaat uit ten minste twee verschillende projecten.

Het Jongerenpanel pleit voor een stage van minimaal 75 en maximaal 100 uur. Het panel wil in elk geval een stage die meer is dan de vijftig uur die jongeren zouden willen besteden en veel meer dan de tien tot veertig uur die veel scholen nu voor de stage uittrekken. Het panel vindt verder dat de stage-uren als onderwijstijd en – voor docenten – begeleidingsuren als contacturen zouden moeten gelden. Daarom wil het niet alleen een minimum- maar ook een maximumaantal uren voor de stage aangeven. Anders schieten andere vakken er misschien te veel (onderwijstijd) bij in. Dat andere vakken bij de introductie van de maatschappelijke stage tijd zullen moeten inleveren, geldt alleen voor scholen die al toekomen aan hun verplichte aantal onderwijsuren per jaar (1040 uur voor de onderbouw). Bij veel scholen is dit niet het geval en is er daarmee nog (volop) ruimte

voor de stage. Scholieren zijn natuurlijk vrij om meer dan 100 uur aan hun stage te besteden, maar dan gelden die extra uren niet meer als onderwijstijd.

Voor de rest vindt het Jongerenpanel dat scholen de ruimte moeten krijgen om de stage verder in te vullen, passend bij de schoolcultuur, de opleiding en het opleidingsniveau. Daarbij moeten scholen erop letten dat de maatschappelijke stage de eventuele beroepsgerichte stage niet in de weg zit.

Samenvattend is het Jongerenpanel van mening dat de maatschappelijke stage minimaal 75 uur en maximaal 100 uur onderwijstijd moet omvatten, gespreid over meerdere jaren en bestaand uit ten minste twee projecten.

4.3 Werkzaamheden

Veel verschillende soorten werkzaamheden

Ervaren wat het is om een bijdrage te leveren aan de samenleving – voor het Jongerenpanel de hoofddoelstelling van een maatschappelijke stage – is op heel veel verschillende manieren te realiseren. Dat kan bijvoorbeeld door reguliere werkzaamheden te verrichten voor organisaties van vrijwilligers (in de sport, voor natuur en milieu, voor kunst en cultuur of goede doelen, in lokale politieke organisaties of jeugdorganisaties) of voor organisaties binnen de zorg- of welzijnssector. Dan doet de stagiair mee met de gebruikelijke activiteiten van een vrijwilligersorganisatie of een instelling, zoals wilgen knotten, collecteren of loten verkopen, maaltijden rondbrengen of taalles geven aan allochtone vrouwen. Een voorbeeld van zo'n taakbeschrijving zien we in het kader hieronder.

Handje helpen in café De Kronkel in Leeuwarden?

Café De Kronkel is een café dat speciaal is opgezet voor mensen met een psychische beperking en mensen die in contact zijn of zijn geweest met de geestelijke gezondheidszorg. Tijdens een dienst in café De Kronkel, voer je samen met een andere vrijwilliger alle werkzaamheden uit. Er zijn drie leuke functies die jij kunt vervullen:

- **Barkeeper:** Je zorgt voor het inschenken en afrekenen van de drankjes, het draaien van muziek, het opmaken van de kas.
- **Gastheer/-vrouw:** Je kijkt of alles nog netjes is en of iedereen zich vermaakt, eventueel met mensen een praatje maken of aan elkaar voorstellen.
- **Portier:** Je zorgt voor het binnen- en uitlaten van de gasten, controleert en verstrekt toegangspasjes.

Het café staat op de Bagijnestraat 36 in Leeuwarden en is elke vrijdagavond van 19.00 tot 23.00 geopend.

- Bron: www.ikbengeweldig.nl, een initiatief van TMF en de Nationale Jeugdraad.

Een stagiair kan ook een bijdrage leveren door aanvullende of extra werkzaamheden te verrichten binnen deze organisaties: activiteiten waarvoor anders geen menskracht is. Voorbeelden daarvan zijn: het buurthuis helpen opknappen, lesgeven aan ouderen in het gebruik van computer of mobieltje, puzzelen of wandelen met verpleeghuisbewoners.

Groene stages

Voor maatschappelijke stagiairs is het ook mogelijk werkzaamheden te verrichten in het 'groene domein'. Daaronder valt bijvoorbeeld de land- en tuinbouw, Staatsbosbeheer, natuur- en landschapsbeheer, dierv verzorging en voedselkwaliteit. De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit wil dat de komende schoolgeneraties in Nederland meer weten over eten en de groene omgeving. Zij wil de betrokkenheid bij en het gevoel van medeverantwoordelijkheid voor de natuur door 'groene' stages vergroten. De maatschappelijke stage is daarvoor volgens haar een goed middel.

In antwoord daarop heeft een aantal 'groene' organisaties de intentie uitgesproken om tot 2011 bijna 7500 maatschappelijke stageplaatsen te creëren. Zo zal de Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland (LTO) samen met de Agrarische OpleidingsCentra (AOC's) vanaf 2011 structureel 3000 stageplaatsen per jaar aanbieden. Daarnaast streeft de gemeente Amsterdam ernaar dat in 2011 50 procent van de scholieren in het voortgezet onderwijs via een maatschappelijke stage in contact zijn gekomen met de wereld van duurzaam voedsel en groen. Het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt (NAJK) biedt aan om per 2011 250 stageplaatsen gerealiseerd te hebben. Jongeren kunnen tijdens de stage ervaring opdoen met de gang van zaken in de land- en tuinbouw. Speciale aandacht gaat daarbij uit naar de omgang met dieren, de productie van voedsel en het onderhouden van de 'groene' ruimte. Het NAJK wil daarmee de relatie tussen jongeren en de landbouwsector versterken.

- Bron: Persbericht Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 11 oktober 2007 en *Een groene invulling van maatschappelijke stages*, intentieverklaring van een aantal 'groene' organisaties.

Een maatschappelijke stage in de zorgsector vraagt wat extra aandacht. In het schooljaar 2006-2007 gingen 70.000 scholieren uit het voortgezet onderwijs op maatschappelijke stage. Daarvan kwam 90 procent in de zorgsector terecht¹¹. De zorgsector heeft behalve met maatschappelijke stagiairs ook te maken met jongeren die hun beroepsgerichte stage komen vervullen en daarnaast ook nog met uiteenlopende groepen vrijwilligers: jongeren en herintreedsters (om leer- en werkervaring op te doen), ouderen met de nodige kennis en levenservaring, oud-werknemers in de zorg, uitkeringsgerechtigden in het kader van sociale activering, asielzoekers en werknemers. Organisaties in de zorg

11 Ministerie van OCW (2007) *Verslag Klankbordgroepbijeenkomst 1*, Den Haag, 15 augustus.

moeten door dit grote en diverse aanbod goed nagaan waar in de organisatie passende taken voor deze 'vrijwillige inzet' te vinden zijn.

Daarbij speelt ook het vraagstuk van de verhouding met de beroepsarbeid en beroepsstages. Voorkomen moet worden dat "betaalde arbeid vooral technisch, efficiënt en minder zorgzaam is en vrijwilligerswerk de menselijke kant als domein heeft"¹². Tegelijkertijd moet de vrijwilliger tijdens zijn of haar werk juist een beroep kunnen doen op beroepskrachten als achterwacht of aanspreekpunt. Zorg- of welzijnsinstellingen met (veel) maatschappelijke stagiairs zullen daarom hun vrijwilligersbeleid en hun personeelsbeleid goed op elkaar moeten afstemmen. Zij moeten voorkomen dat het eigen personeel zich in zijn taken bedreigd gaat voelen of juist overbelast raakt door de vrijwilligersbegeleiding boven op het eigen werk.

Ook moet voorkomen worden dat de plekken voor leerlingen die praktijk- en beroeps- onderwijs volgen ingevuld worden door maatschappelijke stagiairs. Bij tussentijdse evaluaties tijdens de invoeringsfase moet hieraan nadrukkelijk aandacht worden besteed.

Voorbeelden van (subtiele) vormen van verdringing:

- Een kleine non-profitorganisatie die met name op vrijwilligers draait neemt stagiairs af van administratieve opleidingen. Vwo-scholieren kunnen echter als maatschappelijk stagair net zo goed administratieve klussen doen met minder begeleiding.
- In cao-onderhandelingen wordt uitruil gemaakt tussen te plaatsen werkloze jongeren, stageplekken voor beroepsopleidingen en maatschappelijk stages.
- Vanwege de personeelstekorten in de zorg komt de begeleiding van scholieren in de knel. Een verzorgingstehuis in een klein plaatsje in het noorden van Nederland plaatst daarom liever havo- en vwo-scholieren als maatschappelijk stagiair dan mbo-scholieren die een beroepsstage doen.
- Een bedrijf plaatst met regelmaat scholieren die gebruik maken van tweede-kans beroepsopleiding. Vanuit dezelfde betrokkenheid besluit de organisatie afspraken te maken met vmbo-scholen over het plaatsen van 'zorgscholieren' voor maatschappelijke stages. Het plaatsen van jongeren uit beide doelgroepen legt een te grote last op de organisatie. Daarom worden de afspraken over tweede-kansscholieren herzien.
- In de agrarische sector worden grote groepen scholieren ontvangen voor een 'groene' maatschappelijke stage. Hoveniers – mbo-niveau 1 en 2 – vinden hierdoor nog maar moeilijk een baan. Hun werk kan immers ook door vrijwilligers worden gedaan.

12 Scholten, C. (2004) *Vrijwilligersbeleid in zorgorganisaties: Een handreiking voor de toekomst*, Utrecht, Lemma BV, p. 43.

‘Maatschappelijke inzet’ kunnen jongeren ook leveren in samenwerking met een bedrijf: bijvoorbeeld een maatschappelijk betrokken onderneming (zie de box in paragraaf 1.1). Werknemersvrijwilligers die bijvoorbeeld de rol van ‘voorleesouder’ vervullen voor kinderen met een taalachterstand, zouden maatschappelijke stagairs kunnen laten meelopen.

Meedoen aan politieke en bestuurlijke processen is ook een belangrijke vorm van maatschappelijke inzet. Jongeren helpen dan bijvoorbeeld bij (de oprichting van) een lokale jeugdraad of doen mee aan een ‘Pimp my Block’-project of leveren een bijdrage aan het instellen van een jongerenpanel of een tijdelijke adviesraad over een jongerenthema¹³. Overheden (gemeente, provincie, rijksoverheidsdiensten) zouden door het ministerie van BZK gestimuleerd moeten worden om jongeren die met een initiatief bij hen aankloppen met open armen te ontvangen. Overheden moeten daarnaast ook zelf participatieprojecten opzetten waar jongeren hun stage kunnen lopen.

Pimp my Block

Pimp my Block is een project van de Nationale Jeugdraad en Stichting Kinderpostzegels Nederland en is in 2005 gestart in vijf aandachtswijken in Nederland. Het project daagt jongeren uit om na te denken over hun buurt. Tijdens de Pimp my Block-wedstrijden konden jongeren tussen 14 en 23 jaar uit wijken waar niet zo veel voor hen wordt georganiseerd, ideeën inleveren om hun wijk te 'pimpen'. De jongeren met de beste ideeën kregen 5000 euro om hun plan uit te voeren en maakten ook nog eens kans om 500 euro voor zichzelf te winnen.

Inmiddels zijn alle winnende ideeën uitgevoerd. Zo is in Lelystad het succesvolle festival Hoodstartz georganiseerd. Jongeren uit Tilburg hebben opgetreden in de stadsschouwburg met de rapmusical ‘Kreet uit West’. In Arnhem is er een groot kickboxgala georganiseerd. In Amsterdam zijn de vuilnisbakken gepimpt en in Rotterdam is het multiculturele festival Doe Effe Chill gehouden.

Over het hele project wordt een docu-film gemaakt. De jongeren zijn tijdens de voorbereiding van de projecten gevolgd door een camera en in de film is te zien wat Pimp my Block teweeg heeft gebracht in de wijken.

- Bron: www.jeugdraad.nl/pimpmyblock.

Daarnaast kan de school zelf de organisatie zijn om stage in te lopen. Een klas zou bijvoorbeeld een groot project kunnen opzetten, zoals een bingomiddag voor drie bejaardentehuizen in de buurt, een inzamelingsactie of een optreden voor kinderen of buurtbewo-

13 Het ministerie voor Jeugd en Gezin legt een expliciete link tussen de maatschappelijke stage en politieke jeugdparticipatie (*Programma voor Jeugd en Gezin 2007-2011: Alle kansen voor alle kinderen*, paragraaf 3.2).

ners uit de omgeving. Belangrijk is dan wel dat de activiteiten (mede) gericht zijn op de samenleving buiten de school.

Activiteiten zijn ook los van bestaande organisaties en kaders te ondernemen. Zo zou een scholier samen met anderen een inzamelingsactie voor een goed doel of een activiteit voor ouderen in de wijk kunnen organiseren. Dat vraagt van de stagiair wel meer initiatief en zelfstandigheid dan bij een ‘voorgekookte’ stage. CPS Onderwijsontwikkeling en Advies, die in het schooljaar 2005-2006 40 pilotscholen begeleidde bij de ontwikkeling van een maatschappelijke stage, biedt een hele lijst van soorten ervaringen die scholieren tijdens een maatschappelijke stage kunnen opdoen. Die variëren van ervaringen met samenwerken, overleggen en communiceren tot ervaring met zelfstandig werken, organiseren, verantwoordelijkheid dragen en behulpzaam zijn¹⁴, zoals in onderstaand voorbeeld.

Knutselen op Kidsday

Stichting Organisatie Kidsday zoekt enthousiaste mensen op diverse plaatsen. Stichting Organisatie Kidsday organiseert jaarlijks een evenement voor (ernstig) zieke kinderen en hun familie. Zodat deze kinderen een Geweldige dag kunnen beleven!

Dus ben jij creatief en kan je goed met kinderen omgaan? Vind je het leuk om te helpen begeleiden van kinderen bij het kaarten maken en knutselen en kleuren?

- Bron: www.ikbengeweldig.nl, een initiatief van TMF en de Nationale Jeugdraad.

Wat voor werkzaamheden willen jongeren?

Jongeren vinden het vaak het aardigst als zij iets kunnen doen dat niet tot de reguliere werkzaamheden van een organisatie hoort. Dat is meer uitdagend en prikkelend, volgens de jongeren die meededen aan het CIVIQ-onderzoek¹⁵. Zulke activiteiten doen ook een groter beroep op de creativiteit en dat kan meer voldoening geven. Duidelijk is wel dat de werkzaamheden tijdens de maatschappelijke stage goed moeten aansluiten bij de belangstelling van de individuele jongere.

Die interesse van de jongeren gaat vooral uit naar werken bij een sportclub, met kinderen, werken aan een evenement of éénmalige activiteit of werken met dieren¹⁶. Uit ander internetonderzoek onder jongeren komt naar voren dat de sectoren ‘sport’ en ‘zorg’ voor een

14 Zie: www.maatschappelijkestages.nl onder ‘scholen’ onder ‘praktijkmaterialen/ handleiding voor beleidsnotitie’.

15 Alblas, M. (2006) *Maatschappelijke stage – een MaSterlijke actie*, op.cit., p. 47.

16 Gruijter, M. de, F. Dekker (2006) *Monitor en evaluatie van het project Vliegende Brigade Maatschappelijke Stage*, op.cit., p. 18.

maatschappelijke stage favoriet zijn. Daarnaast is er een kleine minderheid die de sector ‘kunst & cultuur’ of ‘natuur & milieu’ verkiest¹⁷.

Standpunt

Het Jongerenpanel vindt dat de werkzaamheden tijdens de stage moeten passen bij de doelstelling van de stage: ervaren wat het is om een bijdrage te leveren aan de samenleving. Dit biedt een grote hoeveelheid mogelijkheden. Het Jongerenpanel vindt het belangrijk dat jongeren alle ruimte krijgen bij het kiezen van maatschappelijke stageactiviteiten.

Het panel wil daarom geen strakke kaders of criteria aangeven waaraan de activiteiten zouden moeten voldoen. Natuurlijk geldt voor alle scholen wel de verplichting om een maatschappelijke stage in het programma op te nemen en het minimale aantal uren voor de maatschappelijke stage zoals dat wettelijk wordt geregeld. Maar het is aan de scholen zelf om te bepalen aan welke kwalitatieve criteria een stage moet voldoen. Naar verwachting zullen deze criteria zich in de loop der tijd bij elke school verder ontwikkelen. Waarschijnlijk zullen op grond van opgedane ervaring sommige stageaanbieders op een ‘suggestielijst’ terechtkomen (de school beveelt die organisaties aan) en andere op een ‘zwarte lijst’ (die worden afgeraden).

Uitgangspunt blijft wel dat het om ‘maatschappelijke inzet’ gaat. Activiteiten die primair een winst oogmerk hebben, kunnen in de visie van het Jongerenpanel niet als maatschappelijke stage gelden. Stroopwafels verkopen ten behoeve van de scouting kan wel een maatschappelijke stageactiviteit zijn; stroopwafels verkopen zonder zo’n achterliggend maatschappelijk doel beschouwt het panel niet als maatschappelijke inzet. Wel kan met een maatschappelijke stage, zoals eerder gesteld, ‘meegelift’ worden met vrijwilligerswerk van werknemers in (weliswaar commerciële maar toch) maatschappelijk betrokken ondernemingen. Belangrijk is wel dat er tijdens de invoeringsfase regelmatig gekeken wordt of alle betrokken partijen hun afspraken na kunnen komen.

Een ander uitgangspunt is dat jongeren de vrijheid moeten krijgen om een maatschappelijke stage naar eigen keuze te volgen. Een school moet haar toetsingscriteria, in de visie van het panel, flexibel hanteren. Jongeren moeten in principe de mogelijkheid krijgen om buiten de door de school vastgestelde kaders te treden, mits ze die keuze maar goed motiveren. Een kwestie van ‘to comply or explain’. Aan het eind van het schooljaar 2008/2009, op het officiële evaluatie- en bijsturingmoment, kunnen positieve en negatieve ervaringen met eventuele beperkingen van de vrije keuze door scholen boven tafel komen. Dan kan eventueel bezien worden of er extra garanties nodig zijn om die vrijheid te garanderen.

17 Gelder, M. van, S. Chen (2007) *Nationale Maatschappelijke Stageonderzoek 2007*, op.cit., p. 15.

Het panel wil er wel op wijzen dat in sommige sectoren met personeelstekort voor gewaakt moet worden dat vrijwilligers of stagiairs met hun werkzaamheden vooral ‘gaten’ opvullen, dat zij het werk gaan doen waar geen menskracht meer voor is. Verder moeten, ondanks een eventueel tekort aan personeel, jongeren tijdens hun maatschappelijke stage de begeleiding krijgen die ze nodig hebben. Het is nodig om hierover goede afspraken te maken. Voorwaarde is dan wel dat niet alleen aan de begeleiding door de stage-instelling, maar evengoed ook aan de stagiair bepaalde eisen kunnen worden gesteld (bijvoorbeeld voldoende sociale vaardigheden om met patiënten om te gaan).

Om inzicht te krijgen in eventuele onwenselijke bijeffecten van maatschappelijke stages zou er door de ministeries van OCW en LNV een meldpunt moeten worden opgericht waar alle betrokken partijen (dus ook scholieren), hun opmerkingen en aanbevelingen kwijt kunnen. Ook adviseert het Jongerenpanel aan OCW en LNV om in goede samenspraak met de sociale partners en kenniscentra te voorkomen dat maatschappelijke stages beroepsgerichte stages gaan verdringen.

Samenvattend meent het Jongerenpanel dat het bij maatschappelijke stages moet gaan om werkzaamheden die een concrete ‘maatschappelijke inzet’ inhouden.

4.4 Werkzaamheden internationaal

De maatschappelijke stage heeft een relatie met internationale verdragen en internationaal beleid. Zo is het stimuleren van vrijwilligerswerk een speerpunt in het Europees Witboek Jeugd; ook het Europees Pact voor de Jeugd benadrukt het belang van maatschappelijke deelname van jongeren¹⁸. Behalve aan de Nederlandse samenleving kan de maatschappelijke stage ook een bijdrage leveren aan de Europese of mondiale samenleving. Zo’n stageadres in het buitenland kunnen jongeren zelf zoeken. Dat kan via commerciële websites zoals www.activity.nl, maar ook via niet-commerciële zoals www.vrijwilligerswerk.nl, www.worldschool.nl en www.nabuur.com (zie kader). Met behulp van de laatstgenoemde site kunnen scholieren virtueel internationaal vrijwilligerswerk doen.

18 Een Witboek is een Europees beleidsinstrument. Het *Witboek jeugd* (2001) wil jongeren nauwer betrekken bij voor hen relevante beslissingen. Het stelt daarvoor een bepaalde methode voor en enkele prioriteiten. Daarbij zullen Europese staten nauw moeten samenwerken en bij het nemen van beleidsmaatregelen meer aandacht moeten hebben voor jongeren. Het Europees Pact voor de Jeugd is een programma dat speciaal is bestemd voor jongeren en tot doel heeft de opleiding, de inschakeling in het arbeidsproces en de mobiliteit van jongeren in de Europese Unie te verbeteren en hun gezins- en beroepsleven beter op elkaar af te stemmen.

NABUUR.com

Wat is het?

NABUUR.com is een internetsite waarmee 'buren' die zich willen inzetten voor anderen in ontwikkelingslanden gekoppeld worden aan 'dorpen': groepen in ontwikkelingslanden die behoefte hebben aan kennis, contact en nieuwe ideeën om hun bestaan te verbeteren.

Hoe werkt het?

Een lokale gemeenschap in een ontwikkelingsland vraagt om hulp. Nadat de hulpvraag beoordeeld is, krijgt ze een virtueel 'dorp' op NABUUR.com. Vervolgens nodigt NABUUR.com bezoekers van de site uit om online-vrijwilliger te worden ('buur') en, ondersteund door een vrijwilligersbegeleider, te werken aan het vraagstuk van het 'dorp'. Momenteel zijn bijna 10.000 burens uit ruim 150 verschillende landen lid NABUUR.com. Zij helpen ruim 140 dorpen in ruim 20 landen.

Wat levert het op? Een voorbeeld.

Vijf teams van de Helen Parkhurstschool (5V) in Almere maakten elk een ontwerp voor een watervoorziening voor een basisschool in Mityana, Oeganda. Veel kinderen van deze school moeten verzuimen omdat ze overdag op zoek zijn naar drinkwater, terwijl anderen ziektes (zoals tyfus, dysenterie en cholera) oplopen van besmet drinkwater. Daarom werd via NABUUR.com gevraagd om te onderzoeken hoe de school aan schoon water zou kunnen komen.

Elk van de vijf teams bleek een inventieve oplossing voor het probleem te hebben gevonden. Ze bekeken allemaal een ander aspect van het probleem: zoals het innemen van water, het zuiveren en opslaan van water. Begin april 2007 presenteerden ze hun eindrapport in Mityana. Daarmee gaven ze de school waardevolle informatie op grond waarvan te kiezen viel voor de meest kosteneffectieve oplossing voor het probleem.

- Bron: www.nabuur.com.

Verder kunnen jongeren of scholen gebruikmaken van programma's die stages en vrijwilligerswerk in het buitenland subsidiëren.

Het programma Jeugd van de Europese Unie gaf van 2000 tot en met 2006 subsidie voor Europese projecten voor jongeren, zoals vrijwilligerswerk. In deze periode namen 26.000 jongeren deel aan ruim 2100 internationale projecten. Sinds 2007 is het programma Jeugd opgevolgd door een vergelijkbaar subsidieprogramma, Youth in Action. Daarvoor is jaarlijks voor Nederland 3 miljoen euro beschikbaar. In Nederland wordt dit programma uitgevoerd door de internationale afdeling van het Nederlandse Jeugdinstituut (Nji)¹⁹. De bureaustkosten hiervan worden medegefinancierd door het ministerie voor J&G.

19 Zie: www.youthinaction.nl.

Youth in Action heeft een looptijd van 2007 tot en met 2013 en is bestemd voor jongeren tussen de 13 en 30 jaar. Het programma heeft als belangrijkste algemene doelstellingen: het stimuleren van participatie en actief Europees burgerschap onder jongeren en het ontwikkelen van solidariteit en sociale samenhang tussen jongeren binnen de Europese Unie. Hieronder een kort verslag van een deelnemer aan zo'n project.

World Servants-project

Voor jongeren is er de mogelijkheid om in de zomervakantie met een World Servants-project mee te gaan. Dit zijn bouwprojecten in derdewereldlanden. Aan zo'n project gaat een jaar van voorbereiding vooraf. De reis wordt grotendeels gesponsord en de deelnemer zelf betaalt een klein deel.

Ik ben zelf drie keer met een project mee geweest. In 2004 naar een voorstad van Rio de Janeiro in Brazilië, in 2005 naar Ocara, vlak onder Forteleza, ook in Brazilië en in 2007 naar Bangalore in India. In Brazilië hebben wij met een groep van ongeveer 35 jongeren een opvangtehuis voor straatkinderen gebouwd en het jaar daarop zes goede stevige woonhuizen voor de plaatselijke bevolking. In Bangalore hebben we met een groep een tweede verdieping op een school voor valide en gehandicapte kinderen gebouwd.

Dit bouwen gebeurt samen met de lokale aannemer. Er wordt dus nauw samengewerkt met de lokale bevolking. Behalve dat je bouwt, leer en zie je ook veel van de cultuur. Je gaat bij mensen op bezoek en ziet hoe de arme mensen leven. Het is op sommige projecten zelfs mogelijk om bij de lokale bevolking te overnachten. Dit doet je beseffen hoe gelukkig wij in Nederland mogen zijn.

Kinderwerk is ook een onderdeel van de projecten. Bij kinderwerk vang je met ongeveer vijf mensen plaatselijke kinderen op. Je gaat een aantal uren met ze knutselen, spelen, zingen enzovoorts. Dit is bedoeld om de kinderen bij de bouwplaats weg te houden.

Een World Servants-project geeft je een goede kijk op de wereld. Je ziet meer dan wanneer je als toerist naar de betreffende landen gaat. Er wordt als het ware een kijkje achter de 'toeristische' schermen geboden. Daarnaast is het een hele mooie combinatie. Je ziet veel van de wereld EN je doet iets goeds voor de lokale bevolking. Je bouwt aan jezelf, door te bouwen voor een ander.

- Bron: verslag van een deelnemer: Gert Jan Klaassen uit Dwingeloo.
Zie ook: www.worldservants.org.

Uit een recent evaluatieonderzoek van Ernst & Young naar de effecten van Youth in Action-projecten bleek dat jongeren er socialer en toleranter door worden. Ook krijgen zij meer begrip voor andere culturen. Het bleek dat bijna alle jongeren die deelnamen makkelijker met andere mensen overweg kunnen, beter iets kunnen presenteren voor

een groep mensen en beter met conflicten kunnen omgaan. Bij veel jongeren zijn de communicatievaardigheden vooruitgegaan. Dat vergroot de kansen van deze jongeren op de arbeidsmarkt. Verder geeft een meerderheid van de jongeren aan dat ze toleranter zijn geworden en tegelijk sneller hun mond opendoen als ze het ergens niet mee eens zijn. Ze zijn sociaal vaardiger geworden.

Behalve Youth in Action is er het programma Xplore van het ministerie van Buitenlandse Zaken dat onder meer stages in het buitenland subsidieert. Het is een subsidieprogramma voor jongeren tussen de 12 en 30 jaar. Doel van het programma is jongeren zelf te laten ervaren hoe het in andere landen eraan toegaat. Doel is ook dat jongeren zien waarom ontwikkelingssamenwerking belangrijk is en dat ze deze boodschap doorgeven aan andere Nederlanders. Daarom is een voorwaarde voor jongeren die deelnemen aan Xplore is dat ze, terug in Nederland, anderen over hun verblijf in het ontwikkelingsland vertellen. Xplore wordt uitgevoerd door het Nederlands Jeugdinstituut, in samenwerking met Plan Nederland.

Mabuhay, Filippijnen

Twaalf scholieren van het Mencia de Mendosa-college in Breda zijn drie weken naar de Filippijnen geweest. Voor dit project maakte het Menciacollege gebruik van Xplore. Op de Filippijnen deden ze mee aan activiteiten op verschillende soorten scholen, in een weeshuis, op een suikerrietplantage, in vissersgemeenschappen en bij een regenwoudbeschermingsproject. De scholieren sliepen een groot deel van de reis bij gastgezinnen en werkten samen met jongeren van de partnerorganisaties, afkomstig uit verschillende lagen van de bevolking van de stad en landelijke gebieden. De scholieren verzorgden sport, spel en muziekworkshops en bereidden maaltijden, voor én met de Filippijnse jongeren. Na afloop van de stage gaven de jongeren presentaties op basisscholen, sportverenigingen, bejaardenhuizen enzovoorts. Met behulp van een dramatherapeut en docent zal een toneelproductie worden opgezet.

- Bron: www.mencia.nl en www.xplore.nl.

Een internationale stage kan overigens ook inhouden dat jongeren zelf een stage organiseren of meedoen aan een activiteit waaraan ook jongeren uit andere landen meedoen.

Veel internationale mogelijkheden zijn alleen toegankelijk voor jongeren boven de 18, zoals het Europees Vrijwilligerswerk (onderdeel van Youth in Action) en de bouwkampen (helpen bij bouwwerkzaamheden aan bijvoorbeeld scholen, weeshuizen en natuurgebieden) van bijvoorbeeld de Internationale Bouworde²⁰ en de Stichting Vrijwillige Inter-

20 De Internationale Bouworde realiseert sociaal noodzakelijke bouwprojecten in Europa. Dit wordt mogelijk gemaakt door de financiële steun van donateurs en de inzet van jaarlijks honderden vrijwilligers. Deze vrijwilligers steken hun handen uit de mouwen bij bijvoorbeeld het opknappen van kindertehuizen, het renoveren van ziekenhuizen of het verbouwen van een tehuis voor gehandicapten. Zie ook: www.bouworde.nl.

nationale Aktie (de Nederlandse tak van een internationale vredesorganisatie). Als jongeren onder de 18 jaar kennismaken met internationale maatschappelijke inzet kan dat ervoor zorgen dat ze – als ze ouder dan 18 zijn – aan dergelijke projecten meedoen.

Standpunt

Allereerst moet aan de mogelijkheid voor een internationale stage meer bekendheid worden gegeven. Daarin kunnen behalve de subsidieverlenende organisaties ook de scholen een rol spelen. Verder veronderstelt een internationale stage ook een flexibele opstelling van de school. Misschien moeten de gebruikelijke regelingen voor een maatschappelijke stage wat worden aangepast. Het kan zijn dat de maximaal 100 uur niet voldoende zijn en dat de scholier de stage daardoor deels in de vakantie moet lopen. En aan de begeleiding van een internationale maatschappelijke stage (vooraf, tijdens en na de stage) moeten andere eisen worden gesteld. Om te zorgen dat alle scholieren hun wereld kunnen verbreden en dergelijke stages voor iedereen financieel haalbaar zijn, zijn er bovendien voldoende fondsen en subsidies nodig. Het Jongerenpanel merkt op dat, gelet op de subsidies die momenteel beschikbaar zijn, waarschijnlijk veel aanvragen niet toegekend zullen worden.

Samenvattend ziet het Jongerenpanel binnen zekere voorwaarden mogelijkheden voor maatschappelijke stages in het buitenland.

5 Organisatie van de maatschappelijke stage

Of de doelen van de maatschappelijke stage worden bereikt, is sterk afhankelijk van de organisatie van de stage. De inbedding van de stage in het onderwijsprogramma, de samenwerking tussen school en stageorganisatie, de vormgeving van de stage, de begeleiding: al deze aspecten van de organisatie zijn van invloed op de effectiviteit van de stage.

5.1 Samenwerking

Hoe kijken scholen en organisaties aan tegen samenwerking?

In de eerdergenoemde evaluatiestudie van CIVIQ wordt een goede coördinatie van de maatschappelijke stage vanuit één punt een cruciale voorwaarde voor het welslagen van de maatschappelijke stage genoemd. Aanbevolen wordt dat elke school een speciale coördinator maatschappelijke stages aanstelt en dat deze samenwerkt met een regionaal of lokaal steunpunt vrijwilligerswerk (waarvan Nederland er ruim 200 heeft) of een particulier bemiddelingsbureau. Het coördineren zou niet een klus moeten zijn die een docent naast zijn gebruikelijke werk moet doen. Beter is het daarvoor een speciale functionaris te benoemen met kennis van en ervaring met vrijwilligerswerk en maatschappelijke organisaties. Zo raken vakdocenten niet overbelast en kan een breed aanbod van stages worden geworven.

Een ander advies in deze studie is dat scholen samenwerking zoeken met elkaar. Zeker op een lokale of regionale markt vissen scholen allemaal in dezelfde vijver en loont afstemming meer dan concurrentie¹.

De ervaring met de Vliegende Brigade leert eveneens dat een deskundig coördinatiepunt op lokaal niveau onmisbaar is.

De Vliegende Brigade

De Vliegende Brigade is een samenwerkingsverband van Movisie, NOC*NSF (Nederlands Olympisch Comité * Nederlandse Sport Federatie), NUSO (Landelijke Organisatie voor Speeltuinwerk en Jeugdrecreatie), Scouting en het Nederlandse Rode Kruis dat speciaal is geformeerd om de maatschappelijke stage tot een succes te maken. Ervaringsdeskundigen uit deze organisaties vormen samen de brigade: een groep die kennis over het ontwikkelen van de maatschappelijke stage en daarvoor nodige samenwerkingsverbanden verspreidt over het land. De verspreiding gebeurt door de brigadiers via lokale coördinatoren: steunpunten vrijwilligerswerk, 'sportkristallisatiepunten' en sterke maatschappelijke organisaties. Voor

1 Alblas, M. (2006) *Maatschappelijke stage – MaSterlijke actie*, op.cit., pp. 48-51, 88 en 92.

het ontwikkelen van samenwerking zijn “ondersteuning, uitwisseling, tijd en middelen nodig”, zo stellen de projectpartners bij de eerste evaluatie.

- Bron: Gruijter, M. de, F. Dekker (2006) *Monitor en evaluatie van het project Vliegende Brigade Maatschappelijke Stage: Deel 1 Behoeftonderzoek*, op.cit., pp. 6-7 en 27.

Goede begeleiding vóór, tijdens en na afloop van de stage maken samen dat de stage een betekenisvolle ervaring kan zijn. Dit impliceert dat ook wat de begeleiding betreft samenwerking nodig is tussen scholen en organisaties. Volgens betrokken deskundigen vraagt dat in elk geval van vrijwilligersorganisaties (die in tegenstelling tot zorg- en welzijnsinstellingen meestal niet bekend zijn met stagiairs) bereidheid om tijd en geld te investeren in professionele en adequate begeleiding. In die samenwerking moet ook aan de orde komen wat het doel van de stage is, welke eisen gesteld kunnen of moeten worden aan de stagiair en aan de stageorganisatie. Helderheid daarover is volgens de deskundigen een even noodzakelijke voorwaarde². In organisaties met een divers en relatief groot aanbod aan vrijwilligers zullen mogelijk al coördinatoren vrijwilligerswerk aanwezig zijn om vrijwilligers te werven, te selecteren, te introduceren in de organisatie en te begeleiden bij hun werkzaamheden. Deze coördinatoren kunnen dan ook ingezet worden voor de maatschappelijke stage.

Standpunt

Het Jongerenpanel heeft gemerkt dat het getal van 195.000 maatschappelijke stagiairs per jaar scholen, vrijwilligersorganisaties (in sport, natuur en milieu, kunst en cultuur, goede doelen et cetera), en instellingen in de zorg- en welzijnssector in eerste instantie doet schrikken. Kan het vrijwilligerswerk wel al die scholieren ‘absorberen’? Maar als het extra aantal van 195.000 bekeken wordt in relatie tot het huidige aantal vrijwilligers (3 tot 4,5 miljoen), dan valt de toename van het aantal vrijwilligers als gevolg van de maatschappelijke stage nogal mee³. Dan komen er 4,2 procent tot 6,3 procent vrijwilligers bij. Het opdelen van de stage in meerdere kortere stages verspreid over een paar jaar, zoals het Jongerenpanel voorstelt (zie par. 4.2), zal ook geen extra groei van het aantal vrijwilligers betekenen. De huidige vrijwilligers vervullen meestal ook meerdere functies. Gemiddeld besteedt een vrijwilliger 200 uur per jaar aan zijn of haar vrijwilligerswerk. Na invoering van de maatschappelijke stage zou dit aantal uren stijgen met 2,4 procent (bij een stage van 75 uur) tot 3,2 procent (bij een stage van 100 uur). Wie deze lage

-
- 2 Inbreng tijdens rondetafelgesprek met stageaanbieders bij de SER, 15 augustus 2007. In dit gesprek bleek dat beroepsgerichte stages wel voorkomen bij Scouting Nederland. Inmiddels zijn tachtig scoutinggroepen in Nederland erkend als leerwerkbedrijf voor stagiairs van het ROC.
 - 3 Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) komt op 3 miljoen vrijwilligers; zie Dekker, P. [et al.] (2007) *Toekomstverkenning Vrijwillige inzet 2015*, Den Haag, Sociaal Cultureel Planbureau (SCP), juni 2007, p. 39. Staatssecretaris Bussemaker gaat uit van 4,5 miljoen vrijwilligers, zoals blijkt uit de *Beleidsbrief Mantelzorg en Vrijwilligerswerk 2008-2011*; Voor elkaar die zij 9 oktober 2007 naar de Tweede Kamer stuurde.

groeipercentages ziet, kan geruster zijn dat de maatschappelijke stagiairs wel degelijk in het vrijwilligerswerk terecht kunnen.

Verder wil het panel ervoor waarschuwen dat ten behoeve van de maatschappelijke stage een heel nieuwe bureaucratie wordt opgetuigd. Structuren kunnen in eerste instantie noodzakelijk lijken. Op termijn bedreigen ze echter vaak de animo en het enthousiasme van alle deelnemende partijen. Als een school erin slaagt om de maatschappelijke stage zelfstandig te regelen, dan is dat volgens het Jongerenpanel handiger dan het creëren van zware en dure samenwerkingsverbanden. Maar als samenwerkingsverbanden, coördinatoren, brigadiers en steunpunten maken dat de match tussen vraag en aanbod van maatschappelijke stages efficiënter en sneller tot stand komt, is het inzetten daarvan het Jongerenpanel aan te bevelen.

Om enthousiasme en draagvlak van alle partijen te organiseren en te garanderen is het belangrijk dat medezeggenschapsraden, ouder- en scholierengeledingen betrokken worden.

Dat elke school een speciale maatschappelijke stagecoördinator zou moeten hebben, staat voor het Jongerenpanel niet zonder meer vast. Sommige grote scholen die zelf het aanbod aan maatschappelijke stages organiseren, zullen misschien niet buiten een stagecoördinator kunnen. In dat geval kunnen ze zo'n functionaris aanstellen of gebruikmaken van een steunpunt vrijwilligerswerk of een vrijwilligerscentrale. Andere, kleine scholen waarvan veel scholieren de stageplaats zelf regelen, kunnen voldoende hebben aan een vast aanspreekpunt voor stages binnen de school. Het is ook goed voor te stellen dat meerdere scholen samen een regionale coördinator voor de maatschappelijke stage benoemen of aanwijzen. Het Jongerenpanel vindt dat scholen zelf moeten kunnen bepalen of, in welke mate en hoe zij het werven van stageplaatsen voor de school coördineren, met wie zij daarbij samenwerken en hoe. Wel is het belangrijk dat zij dit overleggen met de betrokken partijen.

Samenvattend is het Jongerenpanel van mening dat scholen, in overleg met betrokken partijen, zelf moeten kunnen bepalen in welke mate en hoe ze maatschappelijke stages coördineren en met wie en hoe ze daarbij samenwerken. Er moet wel een vast aanspreekpunt voor deze stages zijn binnen de school. Het panel ziet bij voorkeur geen zware, dure (en vaak bureaucratische) samenwerkingsverbanden ontstaan.

5.2 Inbedding in onderwijsprogramma

Wat vinden scholen?

In de CIVIQ-evaluatie is gevraagd naar de inbedding van de stage in het curriculum, binnen de onderwijstijd. Een goede inbedding wordt door veel docenten als een belangrijke voorwaarde voor de duurzaamheid van de maatschappelijke stage gezien. Scholen bepaalden tot nu toe zelf binnen welk vak de stage wordt opgenomen. Veel scholen

brenge de maatschappelijke stage onder bij de mentorlessen. Andere kiezen voor maatschappijleer, godsdienst of levensbeschouwing of meerdere vakken tegelijk. De meeste docenten in het onderzoek vinden onderbrengen bij meerdere vakken tegelijk de beste optie. Zo is er meer tijd voor de voorbereiding van de stage⁴. Sommige scholen willen niet dat de stage ‘ten koste gaat’ van een aantal specifieke vakken. Ze creëren een nieuw vak: ‘maatschappelijke stage’⁵.

Zeker als het om een wat langere stage gaat, zal de inbedding in het onderwijsprogramma wat lastiger zijn en creativiteit en flexibiliteit van de school vragen. Daarbij krijgen scholen, behalve met het vraagstuk van de inhoudelijke inbedding (bij welk vak of welke vakken wordt de stage ondergebracht), ook te maken met het ‘inbedden’ van de stage in het rooster. Dat kan moeilijk zijn als het om een langere stage gaat. Verder is er de keuze of de stage buiten, binnen of deels binnen/ deels buiten de schooltijden valt. Uit het CIVIQ-onderzoek blijkt dat alle drie de varianten voorkomen.

Onderwijstijd en schooltijd

Voor het voortgezet onderwijs zijn de onderwijstijden per 1 augustus 2006 aangepast. Per schooljaar is er voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs en het derde leerjaar havo/vwo een minimale onderwijstijd van 1040 uur. De bovenbouw vmbo, havo en vwo hoort minimaal 1000 uur onderwijs per schooljaar te volgen. Ook voor alle leerjaren van het praktijkonderwijs geldt minimaal 1000 uur. In de examenjaren vmbo, havo en vwo dient er minimaal 700 uur onderwijs per schooljaar gevolgd te worden.

De voorwaarden voor onderwijstijd zijn:

- het gaat om begeleid onderwijs (niet noodzakelijkerwijs begeleid door een docent);
- het maakt deel uit van het voor alle scholieren verplicht onderwijsprogramma;
- het wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van daartoe bekwaam onderwijspersoneel.

Onder schooltijd wordt verstaan: de uren per dag waarbinnen de school het curriculum aanbiedt; dat is tussen 08.00 en 18.00 uur.

- Bron: OCW, *dossier Schooltijden* (zie: www.minocw.nl) en www.vo-raad.nl.

Een stage onder schooltijd heeft zowel voor- als nadelen. *Voordeel* van een stage onder schooltijd (tussen 08.00 en 18.00 uur) is dat scholen meer zicht en controle hebben op de stage. Stagebegeleiders kunnen bij het stageadres langsgaan en contact onderhouden.

4 Alblas, M. (2006) *Maatschappelijke stage – een MaSterlijke actie*, op.cit., pp. 40-41.

5 Alblas, M. (2006) *Maatschappelijke stage – een MaSterlijke actie*, op.cit., p. 42.

Nadeel is wel dat veel maatschappelijke inzet of vrijwilligerswerk juist wordt gevraagd tijdens de avonduren en in het weekend. Dit geldt bijvoorbeeld voor de sportsector (waarvoor juist zo veel scholieren belangstelling hebben) of voor organisaties en groepen die zich inzetten voor een maatschappelijk doel. Als de stage alleen onder schooltijd gevolgd mag worden, wordt de diversiteit aan stages beperkt. Met een smaller aanbod aan stages kan een school ook minder goed aansluiten bij de belangstelling van scholieren zelf.

Standpunt

Om met het vraagstuk van de vrije tijd of onderwijstijd te beginnen: het Jongerenpanel vindt dat de maatschappelijke stage (tot een maximum van 100 uur) tot de onderwijstijd gerekend moet worden en dat stages niet per se onder schooltijd hoeven te gebeuren. Een maatschappelijke stage moet ook in de avonduren of in het weekend kunnen worden vervuld. Die buiten schooltijd bestede tijd moet de stagiair kunnen compenseren, want deze stagetijd telt immers ook als onderwijstijd. Dat kan bijvoorbeeld door scholieren die buiten schooltijd maatschappelijke stage lopen, vrij te stellen van een verplichte opdracht ergens in de opleiding of van het volgen van een aantal lessen.

Het panel vindt overigens dat een school de vrijheid moet hebben om met de maatschappelijke stage het verplichte aantal onderwijsuren te overschrijden. Scholieren, ouders en docenten kunnen zelf bepalen of ze ondanks deze regeling voor deze school kiezen. Het panel verwacht dat de meeste scholen de stage binnen de onderwijstijd zullen laten vallen. De stage in dit voorstel kost maar maximaal 100 uur en dat is relatief weinig op de in totaal enkele duizenden onderwijsuren tijdens de hele opleiding. Waar scholen kiezen voor een groter aantal onderwijsuren moet er rekening gehouden worden met de werkdruk van docenten. Waar nodig moeten extra formatieplaatsen worden gecreëerd.

Scholieren die een doe-het-zelf-stage doen, zullen misschien niet goed in een stagerooster passen en op andere dan de door de school ingeroosterde dagen of dagdelen dagactiviteiten moeten doen. Om het eigen initiatief van scholieren te ondersteunen, zouden scholen hun verzuimbeleid kunnen aanpassen. In het reglement komt dan bijvoorbeeld te staan dat het verrichten van een activiteit voor een goedgekeurde doe-het-zelf-stage een gelegitimeerde reden voor absentie kan zijn.

De stage in het voorstel van het Jongerenpanel kost met 75 tot 100 uur – zoals hierboven al is aangegeven – relatief weinig uren op het totaal aantal onderwijsuren. Maar 75 tot 100 uur is veel als maar één vak die tijd moet inleveren. Dat geldt zeker als het om belangrijke cognitieve vakken gaat. Daarom is het volgens het Jongerenpanel het beste om de maatschappelijke stage voor rekening van een aantal vakken te laten komen en de stagetijd niet geheel ten koste te laten gaan van één vak.

Samenvattend meent het Jongerenpanel dat maatschappelijke stages tot de onderwijstijd moeten worden gerekend; dat moet via compensatie ook gelden voor stages die

buiten schooltijd (08.00 tot 18.00 uur) worden uitgevoerd. De maatschappelijke stage moet bij voorkeur voor rekening van meerdere vakken komen.

5.3 Begeleiding

Wat vinden de scholen?

Het effect van maatschappelijke stages voor de jongeren zelf wordt het sterkst bepaald door de manier waarop de stages op de scholen zijn georganiseerd. Dat is in elk geval de uitkomst van onderzoek naar de effecten van ‘service learning’ in de Verenigde Staten. Scholieren moeten in de les met docenten en andere scholieren hun stage kunnen voorbereiden en achteraf over hun ervaringen kunnen vertellen en erop reflecteren. Verder is de begeleider tijdens de stages van belang: die moet professioneel begeleiden, enthousiast en betrokken zijn⁶.

De ondervraagde scholen in het evaluatieonderzoek van CIVIQ benadrukken dat de kwaliteit van de stage staat of valt met de begeleiding. Een scholier moet niet aan zijn of haar lot worden overgelaten. De organisatie waar de stage plaatsvindt, moet de scholier wegwijs maken, de werkzaamheden uitleggen en gedurende de stage een direct aanspreekpunt bieden⁷.

Verder raden scholen met stage-ervaring andere scholen zonder ervaring aan om niet alleen te zorgen voor goede begeleiding tijdens de stage, maar ook ervoor en erna. Vooraf kunnen docenten met de scholieren bespreken wat hun persoonlijke doel is met de stage en welke verwachtingen ze ervan hebben. Na de stage kunnen verwachtingen en ervaringen met elkaar worden vergeleken. Ook bevelen ervaren scholen aan om scholieren een kader mee te geven waarin zij hun ervaringen kunnen plaatsen of ordenen. Dat kan bijvoorbeeld een door de scholier opgesteld stageplan zijn, maar ook een opdracht van de school om vragen te beantwoorden of voor bepaalde thema’s een logboek bij te houden. Na afloop van de stage kunnen het oorspronkelijke plan of de aantekeningen aanknopingspunt voor reflectie zijn⁸.

Overigens zouden voorafgaand aan de stage niet alleen de scholieren, maar ook de ouders uitgebreid en zorgvuldig geïnformeerd moeten worden over de stage, het doel en het nut ervan en de praktische kanten. Ouders kunnen een positieve bijdrage leveren aan de voorbereiding van de scholieren op de stage⁹.

Standpunt

Het Jongerenpanel is ervan overtuigd dat het effect van een maatschappelijke stage sterk wordt bepaald door de begeleiding.

6 Bekkers, R. (2007) *Onderzoeksopzet Evaluatieonderzoek maatschappelijke stages*, op.cit.

7 Alblas, M. (2006) *Maatschappelijke stage – een MaSterlijke actie*, op.cit., p. 75.

8 Zie: www.maatschappelijkestages.nl onder “scholen” onder “praktijkmaterialen/tips en valkuilen”.

9 Alblas, M. (2006) *Maatschappelijke stage – een MaSterlijke actie*, op.cit., p. 66.

De rol van de *school* moet volgens het panel zijn dat deze begeleiding biedt bij de aanloop tot en de terugblik op de stage. De school hoeft zich niet te bemoeien met de stagebegeleiding op de stageplek: dat is een zaak van de stageorganisatie. Wel blijft de school aanspreekpunt als er iets misgaat tijdens de stage of als er vragen rijzen. Op de stageplek wordt de scholier begeleid door de stageorganisatie. Deze begeleiding kan beperkt worden tot drie momenten: aan het begin (een introductie), tijdens een moment halverwege en aan het eind (een evaluatie).

Verder vindt het Jongerenpanel het aan te bevelen dat *ouders* bij de maatschappelijke stage worden betrokken. Niet alleen moeten ze goed worden geïnformeerd over nut en noodzaak van de stage, ze kunnen ook worden ingezet om stageplaatsen te zoeken. Ouders kunnen ook een rol spelen in de begeleiding: optreden als coach of fungeren als aanspreekpunt van een stagiair.

In het geval dat een scholier voor zichzelf, los van een vrijwilligersorganisatie, maatschappelijke organisatie of instelling, een maatschappelijke stage heeft ontwikkeld, rijst de vraag wie of wat begeleiding biedt tijdens de stage. Uitgangspunt is dat iedere scholier zich tijdens de stage begeleid weet. Het ligt volgens het panel voor de hand dat de school verantwoordelijk is voor de begeleiding in de situatie dat er geen enkel organisatiekader van welke aard dan ook voor de stage voorhanden is. Maar waarschijnlijk zal die situatie zich niet vaak voordoen. Mocht een school zich aan die verantwoordelijkheid onttrekken of doe-het-zelf-stages vanwege de extra begeleidingstijd ontmoedigen, dan moet het voor scholieren mogelijk zijn daarover een klacht in te dienen.

Behalve zeer initiatiefrijke, zelfstandige en sociaal vaardige scholieren die makkelijk aan een stage komen, zijn er ook *zorgleerlingen* – scholieren die vanwege een bepaalde stoornis of belemmering extra ondersteuning nodig hebben – die moeite hebben om een stage te vinden én meer begeleiding nodig hebben. Ook voor deze scholieren moet een maatschappelijke stage mogelijk zijn, al zal dat van de school en de stageaanbieder misschien extra inspanning vragen. Gelukkig zijn juist maatschappelijk betrokken ondernemingen bereid, zo heeft het panel gemerkt, om deze minder gemakkelijk te plaatsen jongeren onder hun hoede te nemen. In het onderstaande kader is omschreven hoe een school kan omgaan met de zogenoemde rugzakscholieren. Dat zijn zorgscholieren die ten behoeve van de extra ondersteuning die ze nodig hebben, zijn toegerust met een individueel zorgbudget: de rugzak.

De kern is dat iedere stagiair een stage op maat krijgt. Daarvoor moet de school capaciteit krijgen. Het mag namelijk niet zo zijn dat een stagiair faalt voor zijn maatschappelijke stage omdat de school niet de juiste begeleiding kan geven aan zijn rugzakscholieren. Naast de rugzakscholier zijn ook andere zorgscholieren te bedenken die moeilijk te plaatsen zullen zijn, zoals scholieren met een strafblad. De scholen kunnen op dit gebied maar moeilijk aan informatie komen; hun informatiepositie is slecht. Zij weten niet welke scholieren een strafblad hebben of wat de criminaliteitscijfers zijn. Om vertrouwen te

houden in de scholieren die een maatschappelijke stage lopen, zal voor deze groep jongeren een passende stage gevonden moeten worden.

Het Jongerenpanel beveelt aan dat scholen zorgscholieren een alternatieve maatschappelijke stage kunnen aanbieden, bijvoorbeeld in de vorm van een kennismakingsproject binnen de schoolmuren, gevolgd door een excursie. Verder is het belangrijk dat bij tussentijdse evaluaties van de maatschappelijke stages expliciet aandacht uitgaat naar de wijze waarop dit voor deze zorgjongeren is verlopen. Wanneer dat nodig blijkt om de kwaliteit van de begeleiding voor deze leerlingen te waarborgen, moeten extra formatieplaatsen kunnen worden gecreëerd. Ten derde zal de vraag moeten worden beantwoord of de informatiepositie van scholen verbeterd moet worden. Belangrijk is dat scholen daarmee ervoor kunnen zorgen dat het vertrouwen behouden blijft in maatschappelijke stages en de scholieren.

Het Holland College VMBO Dalton in Naaldwijk

Bij dit college lopen alle derde- en vierdeklassers maatschappelijke stage. Daarvoor kunnen zij in totaal drie punten krijgen: in de derde klas twee en in de vierde één punt. De school hangt de vacatures op waaruit kan worden gekozen. Die zijn heel verschillend: een stage bij Streetaction, waar kinderen kunnen bewegen en sporten; in een bejaardenhuis koffieschenken en spelletjes doen; werken in de groenvoorziening; meehelpen met het organiseren van een dorpsfeest. Het College is in overleg met Zorgcentrum Parnassia dat ook in de regio Haaglanden zeer actief is. Gedacht wordt aan een traject waarin de scholieren dementerende ouderen zouden kunnen voorlezen. Het gaat er vooral om de scholieren te leren dat “de wereld zonder vrijwilligers in elkaar stort”.

Het College wordt geconfronteerd met een moeilijke vraag: hoe kunnen ook zorgscholieren goed bij de maatschappelijke stage worden betrokken? Voor zorgscholieren (scholieren met een bepaalde stoornis of belemmering, variërend van lichamelijke beperkingen tot psychische problemen) is het lastiger een plekje te vinden. Aan het eind van het jaar is er altijd een aantal scholieren over. Vaak zijn dit de scholieren die wat meer begeleiding vragen. Dat wordt voor hen extra moeite gedaan. Noodzakelijke voorwaarde is dan dat er bij een organisatie ook al andere vrijwilligers werken. Van zorgscholieren kan niet verwacht worden dat zij zelfstandig vrijwilligerswerk doen. Voor hen is het belangrijk dat ze met een andere vrijwilliger kunnen meelopen.

Soms kan er geen stage buiten de school worden gevonden en wordt binnen de school een plekje gezocht. Dan leiden stagiairs tijdens de open dag van de school bezoekers rond of ze helpen mee een schoolfeest te organiseren.

- Bron: gesprek van het Jongerenpanel met stagecoördinator en enkele scholieren van het Holland College, Naaldwijk.

Omdat de stage uit niet te complexe, laagdrempelige activiteiten bestaat (in principe doen stagiairs activiteiten die ze kunnen), kan de begeleiding op school en op het stageadres minimaal kan zijn. Bovendien geldt voor de scholen dat de maatschappelijke stage – wanneer die tot de onderwijstijd wordt gerekend – in de plaats komt van contacturen door docenten. Dat biedt deze docenten ruimte voor begeleiding. Zeker als de scholieren in groepjes worden begeleid hoeft dat niet veel extra tijd te kosten. Verder zal de hoeveelheid begeleidingstijd waarschijnlijk ook afnemen naarmate de stageorganisaties meer ervaring krijgen met de begeleiding. Bovendien zijn er creatieve begeleidingsvormen te bedenken die ervoor zorgen dat de kosten (de begeleidingstijd) voor de ontvangende vrijwilligersorganisatie of instelling beperkt blijven en de baten (vrijwillige inzet door extra jongeren) juist hoog uitvallen.

Scouting Nederland doet bijvoorbeeld het volgende voorstel voor begeleiding.

Maatschappelijke stage bij scouting

Dit schooljaar, 2007-2008, gaan de eerste middelbare scholieren op maatschappelijke stage. Ze maken kennis met de Nederlandse samenleving onder het motto “doe iets voor een ander en leer er wat van”. Onze Scoutinggroepen hebben in totaal zo'n 6200 leden (explorers van 14, 15 jaar) die dit schooljaar op stage zullen gaan.

... bij hun eigen Scoutinggroep!

Onze explorers gaan straks op zoek naar stageplaatsen en onze Scoutinggroepen zijn tegelijkertijd verenigingen waar heel goed een maatschappelijke stage gelopen kan worden. Daarom heeft Scouting op verzoek van het ministerie van OC&W een voorstel gedaan om onze explorers de mogelijkheid te bieden bij hun eigen Scoutinggroep hun maatschappelijke stage te lopen.

Stage in de praktijk

Ons voorstel houdt in dat explorers samen met een vriendje of vriendinnetje van school stage kunnen lopen. Eén deel van de stage doen ze dan binnen hun eigen groep en het andere deel bij het vriendje of vriendinnetje op de club. Dat laatste kan van alles zijn; voetbal, muziek, et cetera. De stage binnen de eigen groep wordt gedaan bij een andere speltak (bevers- of welpenleeftijd). De explorer introduceert de klasgenoot en samen doen ze allerlei vrijwilligerswerk.

Voordelen voor Scouting

En wat levert dit ons verder op? Het grote voordeel ligt bij onze explorers. Binnen de Scoutinggroepen worden deze jongeren gestimuleerd om zelf hun programma's te bedenken en te organiseren. Door de maatschappelijke stage zullen de explorers leren om zelfstandig vrijwilligerstaken uit te voeren én om zelf begeleiding te geven aan het vriendje of vriendinnetje. De groepsleiding houdt hier toezicht op, maar hoeft er weinig extra tijd in te investeren. En

omdat het begeleiden van jeugd zo ongeveer de corebusiness van onze Scouting-groepen is, hoeven we er ook niets extra's voor op touw te zetten. Daarnaast krijgen we door de maatschappelijke stage extra 'handjes' binnen Scouting, leggen we goede contacten met scholen, en wordt de kans groter dat onze eigen jeugdleden doorstromen naar vrijwilligersfuncties.

- Bron: www.speelruimte.scouting.nl.

Een ander voorbeeld van creatieve begeleidingsvormen is om scholieren van beroepsopleidingen (op mbo- of hbo-niveau) in het kader van hun beroepsgerichte stage begeleider te laten zijn van één of meer scholieren in het voortgezet onderwijs die met hun maatschappelijke stage bezig zijn.

Het begeleiden van maatschappelijke stagiairs vergt van vrijwilligersorganisaties, maatschappelijke organisaties en instellingen *tijd* en *menskracht*. Zal de hoeveelheid begeleidingstijd misschien beperkt blijven, de maatschappelijke stage vraagt van de stageorganisatie (en van de school) ook tijd en menskracht om de stages te organiseren. Juist met het organiseren, plannen, afstemmen en regelen kan relatief veel tijd gemoeid zijn. Sommige organisaties zullen bovendien hun personeel een (korte) training moeten geven in het begeleiden van de jongeren. Beide '*kostenposten*' kunnen (financieel) bezwaarlijk zijn voor plaatselijke afdelingen van vrijwilligersorganisaties en kleine instellingen. Om deze toch tot het aanbieden van stageplaatsen te verleiden, zouden scholen een klein bedrag (bijvoorbeeld één euro per stagiair) kunnen doneren. Voor een kleine organisatie kan dat bij grotere aantallen stagiairs oplopen tot een flink bedrag. Zo kan het lokale initiatief worden ondersteund. In dit geval zou er wel extra op gelet moeten worden dat jongeren niet als goedkope arbeidskracht worden ingezet, bijvoorbeeld in organisaties met personeelskrapte (zie ook par. 4.3).

Het Jongerenpanel vindt het redelijk als de overheid aan alle scholen voor voortgezet onderwijs en aan de organisaties, instellingen of bedrijven die maatschappelijke stagiairs begeleiden *structureel middelen* ter beschikking stelt om kwalitatief goede begeleiding bij de stage te bieden, maar vooral ook als tegemoetkoming in de kosten van het organiseren van de stage. Aangezien goede begeleiding en organisatie de kwaliteit van de maatschappelijke stage maken of breken, is het een kwestie van algemeen belang om de (ontwikkeling van de) stage van voldoende middelen te voorzien. Het is de vraag of de 100 miljoen euro die het kabinet daarvoor tot 2011 ter beschikking stelt, voldoende zullen zijn.

Samenvattend meent het Jongerenpanel dat de begeleiding van de maatschappelijke stage door de school en de stageorganisatie beperkt kan blijven, omdat de stage bestaat uit eenvoudige, laagdrempelige stageactiviteiten. Wat de begeleiding betreft is het Jongerenpanel voorstander van een taakverdeling:

- De school biedt begeleiding voorafgaand en na afloop van de stage.

- De stageorganisatie begeleidt op drie momenten tijdens de stage (het begin, halverwege en aan het eind).
- Ouders worden gestimuleerd tot betrokkenheid bij de stage, opdat zij kunnen worden ingezet als coach en aanspreekpunt van stagiairs of om stages te zoeken.
- De overheid moet scholen en stageorganisaties financiële middelen verstrekken, vooral om een goede organisatie van de stage op poten te zetten.

5.4 Waardering

Wat vinden scholen en scholieren?

Waardering (in welke vorm dan ook) voor de werkzaamheden die tijdens de stage worden verricht: dat is volgens alle betrokkenen bij de maatschappelijke stage ook een factor die het welslagen van de stage bepaalt. Volgens Amerikaans onderzoek is waardering zelfs het belangrijkste als het erom gaat burgerschap door stages te bevorderen¹⁰.

Ruim de helft (54 procent) van de scholieren in het behoefteonderzoek van het Verwey-Jonker Instituut vindt dat er op één of andere manier een waardering of 'beloning' gegeven moet worden. Hun belangrijkste reden daarvoor is, dat zoiets hoort bij een verplicht onderwijsonderdeel. De voorkeur gaat daarbij uit naar een certificaat of studiepunten¹¹.

De scholen die voor het evaluatieonderzoek van CIVIQ werden ondervraagd, onderschreven het belang van waardering, maar raadden af om voor de stage een geldelijke beloning te geven. Dan zou een belangrijk element van vrijwilligerswerk of maatschappelijke inzet – het feit dat het onbetaald is – wegvallen. Behalve een certificaat en studiepunten werden een feestelijke afsluiting, een eervolle vermelding op het rapport, een (gouden) oorkonde en een kleinigheidje als vorm van waardering genoemd.

Standpunt

Omdat een centraal doel van de maatschappelijke stage is om een bijdrage te leveren aan de samenleving (maatschappelijke inzet), vindt het Jongerenpanel een geldelijke beloning voor de stage ongepast. Wel vindt het panel het van belang om op één of andere manier waardering voor en erkenning van de stagewerkzaamheden uit te drukken. Dat kan op heel veel (feestelijke) manieren. Een door de stageorganisatie verstrekt certificaat vindt het Jongerenpanel daarvoor in elk geval een geschikte vorm. Het panel is geen voorstander van certificering (kwaliteitsbeoordeling) van stages. Daarmee zou de maatschappelijke stage een te formele en daarmee bureaucratische setting krijgen. Het genoemde getuigschrift moet dan ook niet meer zijn dan een verklaring waarin staat dat de scholier gedurende een bepaalde periode en voor een bepaald aantal uur bij een bepaalde organi-

10 Bekkers, R. (2007) *Onderzoeksopzet Evaluatieonderzoek maatschappelijke stages*, op.cit.

11 Gruijter, M. de, F. Dekker (2006) *Monitor en evaluatie van het project Vliegende Brigade Maatschappelijke Stage*, op.cit., p. 22.

satie stage heeft gelopen. Omdat de stage in onderwijstijd wordt uitgevoerd, moeten vanzelfsprekend ook studiepunten worden toegekend.

Samenvattend is het Jongerenpanel van mening dat waardering voor het werk tijdens de stage in elk geval moet blijken uit een certificaat van de stageorganisatie; dit is een getuigschrift dat beschrijft waar, wanneer en voor hoeveel uur stage is gelopen. Voor maatschappelijke stages die onder de onderwijstijd vallen, moeten scholieren studiepunten krijgen.

5.5 Keuzevrijheid scholen

Standpunt

De ruimte voor scholen is in het voorgaande al herhaaldelijk aan de orde geweest en benoemd. Die ruimte zou in de visie van het Jongerenpanel groot moeten zijn. De enige kaders die van overheidswege moeten gelden, zijn: de verplichting van de stage, het algemene doel ('maatschappelijke inzet') en omvang van de stage (minimaal 75 en maximaal 100 uur verspreid over meerdere leerjaren). Verder zouden scholen verplicht moeten worden om de scholieren op hun beurt vrijheid te gunnen bij de invulling van de stage. Een school kan wel kaders aangeven voor de werkzaamheden die als maatschappelijke stage mogen worden gedaan of criteria bepalen voor een goed te keuren stage. Maar scholieren moeten gemotiveerd van deze richtlijnen kunnen afwijken.

In de visie van het Jongerenpanel moeten de verplichtingen van scholen tot deze punten worden beperkt. Het moet aan scholen worden overgelaten hoe zij de 'verplichting' van de stage verder vormgeven. Veel scholen zullen dat doen door de stage op te nemen in het onderwijsprogramma. Een school die van scholieren vraagt om (een deel van) de stage buiten de onderwijstijd te volgen, zal de stage mogelijk 'afdwingen' via een (al dan niet expliciet) contract met de ouders van de scholier. Wie zijn of haar kind op deze school plaatst, gaat akkoord met een dergelijke regeling.

Het Jongerenpanel vindt verder dat het aan scholen zelf is om binnen de gegeven wettelijke kaders een nadere invulling aan de maatschappelijke stage te geven. Daarbij kunnen ze kiezen voor een uitwerking die past bij de maatschappelijke en onderwijsvisie van de school, de cultuur van de school, de scholierenpopulatie en het niveau van de opleiding. De school beoordeelt of de door de scholier voorgestelde stage als 'maatschappelijke inzet' of een 'bijdrage aan de samenleving' geldt. Wel wordt van de school gevraagd om de criteria hiervoor helder te omschrijven. Daaraan kunnen scholieren houvast hebben als ze zelf een stage bedenken.

Wat de organisatie van de stage betreft moeten scholen eveneens vrij zijn, vindt het Jongerenpanel. Het zal van allerlei omstandigheden afhangen of het voor een school zinvol of efficiënt is om samen te werken met vrijwilligersorganisaties, welzijns- of zorginstellingen, een lokaal of regionaal vrijwilligerssteunpunt of een bemiddelingscentrum.

Samenvattend is het Jongerenpanel van mening dat scholen alle ruimte moeten krijgen, binnen een kader met een beperkt aantal ijkpunten. Die ijkpunten zijn: de stage is verplicht, er moet sprake zijn van 'maatschappelijke inzet' voor minimaal 75 en maximaal 100 uur, verspreid over meerdere leerjaren en in elk geval moeten scholieren de mogelijkheid hebben om gemotiveerd af te wijken van de criteria die door de school zijn vastgesteld.

The background of the page features large, 3D, light-colored Hebrew text that reads "תוספת" (Tosafot), which means "addition" or "supplement" in Hebrew. The text is rendered in a bold, sans-serif font and is positioned diagonally across the page. A semi-transparent horizontal band is overlaid on the text, containing the word "BIJLAGEN" in a smaller, green, sans-serif font.

BIJLAGEN

Over het Jongerenpanel

Achtergrond

De SER-adviezen gaan over actuele beleidsvraagstukken die voor het sociaaleconomisch functioneren van Nederland van belang zijn. Een goed contact met de relevante ‘buitenwereld’ is daarbij voor de SER onontbeerlijk. Daarom gaat de raad op allerlei manieren over onderwerpen die op zijn werkterrein liggen, het gesprek aan met relevante organisaties. Zo heeft de voorzitter van de SER, Rinnooy Kan, bij zijn aantreden in augustus 2006 de noodzaak van betrokkenheid en voeding van ‘buiten’ sterk benadrukt¹.

Die betrokkenheid en voeding of ‘input’ is ook nodig van jongeren. Zij hebben vaak een heel eigen kijk op allerlei maatschappelijke onderwerpen. Tegelijkertijd is het best lastig om jongeren aan de Haagse overlegtafels te krijgen. Dit komt allereerst omdat aan dergelijk overleg vooral meer ervaren en dus oudere mensen deelnemen. Maar daarnaast is het ook een feit dat veel jongeren geen lid meer worden van een vakbond, een werkgeversorganisatie of een andere belangenorganisatie. Wie jongeren bij het maatschappelijk debat in het algemeen en bij het werk van de SER in het bijzonder wil betrekken, zal gericht moeten zoeken naar een passende, werkbare vorm. Tegelijkertijd moeten de resultaten van die betrokkenheid van jongeren wel relevant zijn voor de SER en zijn adviezen.

Daarom heeft het Dagelijks bestuur in het voorjaar van 2007 besloten om op experimentele basis een Jongerenpanel in te stellen en dit panel te vragen zich te buigen over een onderwerp op het terrein van de SER dat met name jongeren aanspreekt. De keuze viel op het onderwerp maatschappelijke stages.

Waarom een Jongerenpanel?

De SER heeft verschillende redenen om een Jongerenpanel in te stellen:

- verrijking van bestaande perspectieven binnen de SER met die van jongeren;
- het verbreden van draagvlak voor de adviezen van de SER;
- het bevorderen van communicatie en samenwerking met jongeren(organisaties);
- het bieden van de mogelijkheid aan jongeren om hun visie kenbaar te maken aan de SER en via de SER onder de aandacht te brengen van regering, parlement en het publiek;
- het bevorderen onder jongeren van inzicht in en aandacht en begrip voor het Nederlandse overlegmodel.

1 Zie: Rinnooy Kan, A.H.G. (2006), *Daadkracht door draagvlak*, toespraak van de voorzitter van de SER bij zijn installatie op 25 augustus 2006. www.ser.nl onder “actueel” en vervolgens onder “toespraken van de voorzitter”.

Meer in het algemeen is een sterkere betrokkenheid van jongeren bij de instituties van de overlegeconomie van groot belang voor de vitaliteit, legitimiteit en toekomst daarvan.

Aard van het Jongerenpanel

Het Jongerenpanel heeft een tripartiete samenstelling, analoog aan commissies of werkgroepen van de SER. Dat betekent dat er leden zijn uit de kring van werknemersorganisaties, uit de kring van werkgeversorganisaties en ook onafhankelijke leden.

Een rapport van het Jongerenpanel wordt onder de naam van de SER uitgebracht. Daarmee is het echter geen SER-advies; het is een rapport áán de SER, waarvan de inhoud volledig onder de verantwoordelijkheid van het Jongerenpanel valt. Het rapport wordt in het DB van de SER en in de Raad besproken. De uitkomst van deze besprekingen is medebepalend voor de manier waarop het rapport verder wordt verspreid. Dat kan bijvoorbeeld via de SER, met een begeleidende, al dan niet expliciet ondersteunende brief.

Het Jongerenpanel is voor de SER weliswaar experimenteel van aard, maar het is uitdrukkelijk wel de bedoeling in de toekomst vaker een Jongerenpanel over een bepaald onderwerp te raadplegen. Die experimentele basis heeft het Jongerenpanel bij de voorbereiding van zijn rapport veel ruimte gegeven voor een eigen invulling van de werkzaamheden.

Over kosten en financiering

Het Jongerenpanel is van mening dat in een gedegen advies eigenlijk drie vragen beantwoord moeten worden: Wat willen we bereiken? Wat moeten we daarvoor doen? Wat mag dat kosten?

Aan het doel van de maatschappelijke stage is in het rapport ruime aandacht besteed. Verder is aan de orde geweest wat de noodzakelijke randvoorwaarden zijn om van de stage een succes temaken. Voordat het panel ingaat op de kosten, wil het kort stilstaan bij de baten die de maatschappelijke stage in zijn visie heeft.

Zoals het panel aangaf in het rapport (zie par. 1.1) kan de stage heel vormend zijn voor scholieren: ze kunnen tijdens de stage oefenen met zelfstandigheid, verantwoordelijkheid en samenwerking. Scholieren leren zo ongemerkt allerlei belangrijke 'soft skills'. Voor scholen kan de stage betekenen dat er meer reflectie plaatsvindt binnen vakken als maatschappijleer of levensbeschouwing. Verder kunnen maatschappelijke stagiairs een organisatie, bedrijf of instelling opfrissen met hun enthousiasme.

Naast baten zijn er vanzelfsprekend ook kosten. Helaas heeft het panel geen inzicht in de financiële onderbouwing van het door het ministerie van OCW begrote bedrag van bijna 144 miljoen euro voor 2011. Het kan dan ook geen financiële doorrekeningen maken van de budgettaire gevolgen van de door hem gemaakte keuzes.

Het panel beperkt zich hieronder tot enkele vragen en het aangeven van een paar prioriteiten waarvoor middelen ingezet moeten worden.

Als het gaat om inzet van middelen voor de maatschappelijke stage kunnen, afgezien van het ambtelijk apparaat, drie verschillende partijen worden onderscheiden.

- 1 Onderwijsinstellingen
- 2 Scholieren
- 3 Stage ontvangende partijen

ad 1) Onderwijsinstellingen

Wat betreft de begeleidingsrol van de scholen bij de maatschappelijke stage vraagt het Jongerenpanel zich af:

- Hoe verhoudt de extra benodigde begeleiding door de onderwijsinstelling zich tot de tijd die vrijkomt doordat scholieren 75 tot 100 uur op stage zijn?
- Welke extra investering in fte's moet er gedaan worden ter ondersteuning van de begeleiding van de stagairs (coördinatierol)?

ad 2) Scholieren

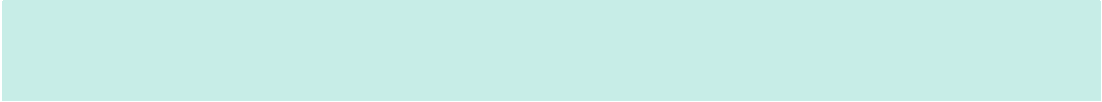
Deze keuzevrijheid van scholieren kan tot gevolg hebben dat zij stages zoeken met ‘toegevoegde waarde’, die wellicht niet naast de deur te vinden zijn. Het Jongerenpanel zou de reis/onkostenvergoeding voor dergelijke stages willen budgetteren.

ad 3) Stage ontvangende partijen

Het Jongerenpanel is van mening dat voor de maatschappelijke stage de rol van stage-aanbiedende partijen essentieel is. Dat vraagt van stageaanbieders een goede organisatie. Scholieren kunnen vaak al heel veel, maar toch zal er de nodige aansturing van de stage-aanbiedende organisatie worden gevraagd. De scholier zal bekend moeten worden gemaakt met de ‘huisregels’, opdrachten en werkwijzen van de aanbieders. Dit kost de aanbieder tijd en dus ook direct of indirect geld. Het Jongerenpanel is dan ook van mening dat er – wil de maatschappelijke stage slagen – budget uitgetrokken moet worden voor de stageaanbiedende partijen, om extra kosten in verband met de organisatie van de stage te compenseren. Dit is nodig om de kwaliteit van maatschappelijke stages te waarborgen.

Lijst gesprekspartners

Ad Nieuwendorp	Stagecoördinator Anna van Rijn College, Nieuwegein
Jan Verhoeff	Scholier Anna van Rijn College, 5 ^e klas tweetalig VWO
Erik Verweij	Scholier Anna van Rijn College, 5 ^e klas tweetalig VWO
Jump Koch	Stagecoördinator Holland College VMBO Dalton, Naaldwijk
Thalita Steevens	Scholier Holland College, 4 ^e klas VMBO
Romy Damen	Scholier Holland College, 4 ^e klas VMBO
Mario Schiks	Fortis Foundation
Gijs Bodenstaff	Stageplaza
Dominic Bakker	Stageplaza
Nel Kok	Zorgcentrum Pijletuinenhof (Careyn) in Naaldwijk
Bep Timmer	Nederlandse Christelijke Sport Unie
Vanessa van der Ploeg	Humanitas
Henk Homburg	Humanitas
Eric Lepelaar	Scouting Nederland
Jasper van der Jagt	Staatsbosbeheer

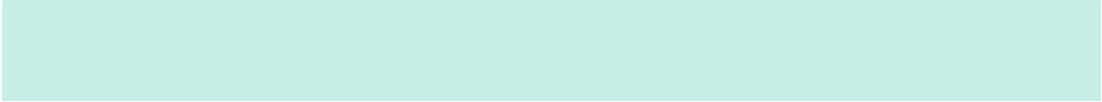

Vergelijking rapport Jongerenpanel SER en Plan van aanpak OCW

	Concept SER Jongerenpanel	Concept OCW
Doel maatschappelijke stage	jongeren laten ervaren wat het is om een bijdrage te leveren aan de samenleving; anders dan beroepsgerichte of snuffelstage, want niet gericht op oefenen met beroepsvaardigheden of kennismaken met verschillende beroepen; in sectoren met personeelstekort ervoor waken dat stagiairs vooral 'gaten opvullen'; gaat om 'maatschappelijke inzet' (term 'vrijwilligerswerk' is te beperkt).	kennismaken met en een bijdrage leveren aan de samenleving; nadrukkelijk niet de bedoeling dat het een beroepsgerichte stage wordt (dat is: vaardigheden en competenties opdoen voor een later beroep); niet de bedoeling dat stagiair wordt ingezet als goedkope arbeidskracht.
Doelgroep	leerlingen voortgezet onderwijs.	leerlingen voortgezet onderwijs, maar niet voortgezet speciaal onderwijs en praktijkonderwijs (deze schooltypen hoeven niet mee te doen, maar het mag wel).
Vormgeving		
Keuzevrijheid leerling	stage is verplicht, maar daarbij geldt: jongeren krijgen zo veel mogelijk vrijheid bij vormgeving van stage, binnen door de school aangegeven kaders; een stagerement voorziet in de mogelijkheid van een 'doe-het-zelf-stage' (zelf gevonden, georganiseerd of ingevuld); van de school wordt gevraagd om de criteria voor wat geldt als 'maatschappelijke inzet' helder te omschrijven.	stage is verplicht onderdeel curriculum; zonder voldoende geen diploma. Wettelijke grondslag geregeld in 2011/2012; uitgangspunt: initiatief leerling staat centraal; leerling is allereerst zelf aan zet; alle ruimte om zelf stage te verzinnen, contacten te leggen en afspraken te maken; voor leerlingen die extra steun nodig hebben, bemiddelen school, ouders of derde partij.
Omvang & duur	minimaal 75, maximaal 100 uur; verspreid over meerdere leerjaren en bestaand uit ten minste twee projecten.	minimaal 72 uur.
Soort werkzaamheden	concrete 'maatschappelijke inzet' en geen activiteiten met primair een winsttoegmerk; onder zekere voorwaarden mogelijkheden voor maatschappelijke stages in het buitenland.	geen nadere specificering; in bijlage worden veel voorbeelden gegeven.

<i>Organisatie</i>			
Samenwerking	<p>scholen bepalen zelf in overleg met betrokken partijen in welke mate en hoe ze maatschappelijke stages coördineren en met wie en hoe ze daarbij samenwerken; er moet wel een vast aanspreekpunt voor de stages zijn binnen de school;</p> <p>bij voorkeur geen zware, dure (en vaak bureaucratische) samenwerkingsverbanden.</p>	<p>scholen binnen bepaalde regio zijn met elkaar verantwoordelijk voor samenwerking en afstemming bij verdeling van stageplaatsen;</p> <p>bemiddeling is aanvulling op eigen initiatief van leerlingen en niet regulering daarvan;</p> <p>effectieve bemiddelingsstructuur moet vorm krijgen door inzet van menskracht van partijen die lokaal / regionaal al actief zijn in vrijwilligerswerk of maatschappelijke stage (coördinatoren, vrijwilligerscentrales of commerciële bemiddelaars).</p>	
Inbedding in onderwijsprogramma	<p>maatschappelijke stages moeten tot onderwijstijd worden gerekend;</p> <p>dat moet via compensatie ook gelden voor stages die buiten schooltijd (08.00 tot 18.00 uur) worden uitgevoerd;</p> <p>de maatschappelijke stage moet bij voorkeur voor rekening van meerdere vakken komen.</p>	<p>onder voorbehoud van overeenstemming tussen VO-raad en OCW: max. 72 uur tot onderwijstijd gerekend;</p> <p>aan school om te bepalen of stage binnen of buiten schooluren plaatsvindt; in principe mag allebei;</p> <p>72 uur is minimumeis voor omvang stage en maximumaantal aan onderwijstijd mee te rekenen uren;</p> <p>inbedding in onderwijsprogramma is verder aan de school.</p>	
Begeleiding	<p>de begeleiding van de maatschappelijke stage kan beperkt blijven, want de stage bestaat uit eenvoudige, laagdrempelige stageactiviteiten;</p> <p>begeleiding door taakverdeling betrokken actoren;</p> <p>de school biedt begeleiding voorafgaand en na afloop van de stage;</p> <p>de stageorganisatie begeleidt: op ten minste drie momenten tijdens de stage (het begin, halverwege en aan het eind); ouders kunnen worden gestimuleerd tot betrokkenheid bij de stages, opdat zij kunnen worden ingezet als coach en aanspreekpunt van stagiairs of om stages te zoeken;</p> <p>de overheid moet scholen en stageorganisaties financiële middelen verstrekken, vooral om een goede organisatie van de stage op poten te zetten.</p>	<p>voor de meeste leerlingen is relatief bescheiden aandacht op de stageplek al voldoende. Is veel meer begeleiding nodig, dan is activiteit wellicht niet geschikt voor maatschappelijke stage; scholen moeten begeleiding goed regelen met leerlingen en stageaanbieders;</p> <p>school moet met leerling stageplan met stageopdracht opstellen;</p> <p>in stagecontract is opgenomen hoe begeleiding op stageplek is geregeld;</p> <p>er is ruimte om via de school of gemeenten stageaanbiedende organisaties financieel tegemoet te komen.</p>	

<p>Waardering</p>	<p>moet in elk geval blijken uit een certificaat van de stageorganisatie; dit is een getuigschrift dat beschrijft waar, wanneer en voor hoeveel uur stage is gelopen; voor maatschappelijke stages die onder de onderwijsstijd vallen, moeten leerlingen studiepunten krijgen.</p>	<p>tot stage verplicht is: in vorm van certificaat, vermelding van evc (elders verworven competentie) of aanvulling op persoonlijk portfolio;</p>
<p>Keuzevrijheid scholen</p>	<p>scholen moeten alle ruimte moeten krijgen, binnen een kader met een beperkt aantal ijkpunten; die ijkpunten zijn: de stage is verplicht, er moet sprake zijn van 'maatschappelijke inzet' voor minimaal 75 en maximaal 100 uur, verspreid over meerdere jaren en in elk geval moeten leerlingen de mogelijkheid hebben om gemotiveerd af te wijken van de criteria die door de school zijn vastgesteld.</p>	<p>geen nieuwe bureaucratie of zware verantwoordelijkheidslast; stage is verplicht onderdeel curriculum, maar school bepaalt hoe stage in onderwijsprogramma wordt ingebed en of stage buiten dan wel binnen reguliere schooluren valt; omdat stage verplicht onderdeel curriculum, scholen eindverantwoordelijk voor leerrendement, en begeleiding (kwaliteitsborging), veiligheid en regie.</p>
<p>Veiligheid leerlingen en cliënten</p>		<p>scholen sluiten verzekering af voor leerlingen; indien stage bij (kwetsbare) cliënten: school vraagt bij stageaanbieder naar verzekering van de cliënten; aansprakelijkheid geregeld in stagecontract tussen school, stageaanbieder en leerlingen.</p>
<p>Budget</p>	<p>hoe verhoudt de extra benodigde begeleiding door de onderwijsinstelling zich tot de tijd die vrijkomt doordat scholieren 75 tot 100 uur op stage zijn? welke extra investering in fte's moet er gedaan worden ter ondersteuning van de begeleiding van de stagairs (coördinator)? de keuzevrijheid van scholieren kan betekenen dat zij stages met 'toegevoegde waarde' zoeken, die wellicht niet naast de deur te vinden zijn. Reis- en onkostenvergoeding daarvoor moeten worden gebudgetteerd; er moet budget uitgetrokken worden voor de stage biedende partijen, om extra kosten in verband met de organisatie van de stage te compenseren. Dit is nodig om de kwaliteit van maatschappelijke stages te waarborgen.</p>	<p>13,6 mln. euro in 2007 oplopend tot 143,6 mln. euro in 2011, waarvan in 2011: 13,6 mln. euro reeds beschikbare uit OCW-begroting; 100 mln. euro uit Onderwijsenveloppe en 30 mln. euro uit Participatie-enveloppe.</p>

Samenstelling van het Jongerenpanel

Leden

Onafhankelijke leden

Dhr. drs. J. (Hans) A. Kamps (voorzitter)
 Dhr. drs. T. (Tamim) Chébtí (vicevoorzitter)
 Dhr. R. (Rogier) J. Elshout
 Dhr. S. (Sywert) van Lienden
 Mevrouw L. (Lindy) Santegoets

Ondernemersleden

Dhr. ir. W.J. (Wolter) Smit
 (Jong Management VNO-NCW)
 Dhr. H. (Herwin) Kloosterman
 (Jong Management VNO-NCW)
 Dhr. mr.drs. B. (Bob) van der Kamp
 (Jong MKB-Nederland)
 Dhr. D. (Dirk) Bruins (NAJK)

Werknemersleden

Mevrouw J.D. (Judith) Ploegman (FNV Jong)
 Dhr. M. (Mathijs) Rutten (FNV Jong)
 Dhr. K.P. (Klaas Pieter) Derks (CNV Jongeren)
 Mevrouw L. (Linda) de Voogd (CNV Jongeren)

Adviserend lid

Dhr. prof. dr. L. (Lucas) C.P.M. Meijs
 (hoogleraar Vrijwilligerswerk,
 civil society en ondernemingen,
 Erasmus Universiteit Rotterdam).

Waarnemend lid

Mevrouw P.M. (Petra) Mom
 (bestuurslid Nationale Jeugdraad)

Ministerieel vertegenwoordigers

Dhr. drs. B. (Bastiaan) van den Berg
 (ministerie voor Jeugd en Gezin)
 Mevrouw mr. K. (Karen) Hauber (OCW)
 Dhr. drs. J.W. (Wim) Stegehuis (LNV)
 Mevrouw drs. N. (Nathalie) Vesseur (VWS)

Plaatsvervangende leden

Mevrouw I. (Ilze) Smit

Dhr. J. (Joris) Baecke

Mevrouw R. (Renée) de Vries
 Dhr. drs. B.R. (Rutger) Groot Wassink
 Dhr. mr. H.J. (Herman) van Harten
 Mevrouw E. (Erie) Nieboer

Dhr. mr. R. (Roel) Boogaard

Secretariaat

Mevrouw drs. B.P.M. (Brigid) Claassen

Mevrouw dr. H.J. (Hanne) Groenendijk

Mevrouw drs. M.C. (Mariek) de Valk

Publicatieoverzicht

Algemeen

De belangrijkste adviezen en rapporten van de SER komen in boekvorm uit.

Een jaarabonnement op deze publicaties kost € 90,50. Losse exemplaren kosten € 7,50, tenzij anders aangegeven.

Van de meeste adviezen wordt een aparte samenvatting gemaakt. Deze samenvattingen kunt u raadplegen op onze website. Sommige samenvattingen zijn ook beschikbaar in boekvorm. In het publicatieoverzicht is dat aangegeven met een N (Nederlands), E (Engels), D (Duits), F (Frans) en S (Spaans). De bibliografische gegevens vindt u op onze website. De samenvattingen in boekvorm zijn gratis.

Het SER-bulletin, met nieuws en opinies over de SER, de Stichting van de Arbeid en de overlegeconomie, verschijnt maandelijks. Een jaarabonnement is gratis.

Een overzicht van alle SER-uitgaven vindt u op onze website (www.ser.nl).

Adviezen

Samenvatting

Meedoen zonder beperkingen

2007, 212 pp., ISBN 90-6587-958-7, bestelnr. 07/06

Groenboek Herziening consumentenacquis

2007, 54 pp., ISBN 90-6587-957-9, bestelnr. 07/05

Lissabon in de wijk: het grotestedenbeleid in een nieuwe fase

2007, 58 pp., ISBN 90-6587-953-6, bestelnr. 07/04

Eenvoudige procedure voor eenvoudige civiele zaken

2007, 86 pp., ISBN 90-6587-951-x, bestelnr. 07/03

Arbeidsmigratiebeleid

2007, 212 pp., ISBN 90-6587-948-x, bestelnr. 07/02

Niet de afkomst maar de toekomst

2007, 122 pp., ISBN 90-6587-947-1, bestelnr. 07/01

Toekomstige energievoorziening

2006, 120 pp., ISBN 90-6587-943-9, bestelnr. 06/10

Mobiliteitsmanagement

2006, 44 pp., ISBN 90-6587-942-0, bestelnr. 06/09

Welvaartsgroei door en voor iedereen

2006, 150 pp., ISBN 90-6587-937-4, bestelnr. 06/08

Welvaartsgroei door en voor iedereen: Themadocument Sociale innovatie

2006, 66 pp., ISBN 90-6587-938-2, bestelnr. 06/08^I

Welvaartsgroei door en voor iedereen: Themadocument Arbeidsverhoudingen

2006, 90 pp., ISBN 90-6587-939-0, bestelnr. 06/08^{II}

- Welvaartsgroei door en voor iedereen: Themadocument Arbeidsmarktperspectieven laaggeschoolden en ontwikkeling kwalificatiestructuur beroepsbevolking*
2006, 58 pp., ISBN 90-6587-940-4, bestelnr. 06/08 ^{III}
- Personenkring werknemersverzekeringen*
2006, 154 pp., ISBN 90-6587-926-9, bestelnr. 06/07
- Nederland en EU-milieurichtlijnen*
2006, 86 pp., ISBN 90-6587-925-0, bestelnr. 06/06
- Cofinanciering van het EU-landbouwbeleid* E
2006, 70 pp., ISBN 90-6587-924-2, bestelnr. 06/05
- Voorkomen arbeidsmarktknelpunten collectieve sector*
2006, 100 pp., ISBN 90-6587-923-4, bestelnr. 06/04
- Wegnemen belemmeringen voor doorwerken na 65 jaar*
2006, 100 pp., ISBN 90-6587-922-6, bestelnr. 06/03
- Herziening concurrentiebeding*
2006, 84 pp., ISBN 90-6587-921-8, bestelnr. 06/02
- De toekomst van de PBO*
2006, 126 pp., ISBN 90-6587-920-X, bestelnr. 06/01
- Milieu als kans*
2005, 60 pp., ISBN 90-6587-911-0, bestelnr. 05/13
- Kansen voor het platteland*
2005, 118 pp., ISBN 90-6587-912-9, bestelnr. 05/12
- Bruikbare Rechtsorde*
2005, 78 pp., ISBN 90-6587-910-2, bestelnr. 05/11
- Invoering premiegroepen wachtgeldfondsen naar duur arbeidscontract*
2005, 60 pp., ISBN 90-6587-906-4, bestelnr. 05/10
- Evaluatie Arbowet 1998* E,F,D
2005, 140 pp., ISBN 90-6587-903-x, bestelnr. 05/09
- Een nieuw Grenswaardenstelsel* E,F
2005, 82 pp., ISBN 90-6587-904-8, bestelnr. 05/08
- Dienstenrichtlijn* E,F,D
2005, 194 pp., ISBN 90-6587-902-1, bestelnr. 05/07
- Ontslagpraktijk en Werkloosheidswet*
2005, 102 pp., ISBN 90-6587-900-5, bestelnr. 05/06
- Toekomstbestendigheid Werkloosheidswet*
2005, 360 pp., ISBN 90-6587-899-8, bestelnr. 05/05
- Ondernemerschap voor de publieke zaak* E,D,S
2005, 198 pp., ISBN 90-6587-898-x, bestelnr. 05/04
- Adviezen van de Bestuurskamer inzake hergroepering bedrijfslichamen 1998-2003*
2003, ISBN 90-6587-845-9
deel 1 (212 pp.)
deel 2 (219 pp.)

Rapporten

CSED-rapport: Met Europa meer groei

2004, 210 pp., ISBN 90-6587-880-7

N, E, F

Witte vlekken op pensioengebied, quick scan 2001

2002, 94 pp., ISBN 90-6587-815-7

CSED-rapport: Levensloopbanen: gevolgen van veranderende arbeidspatronen

2001, 140 pp., ISBN 90-6587-797-5

CSED-rapport Gezondheidszorg in het licht van de toekomstige vergrijzing

1999, 198 pp., ISBN 90-6587-720-7

CSED-rapport Economische dynamiek en sociale uitsluiting

1997, 220 pp., ISBN 90-6587-656-1

CSED-rapport Arbeidsmarkt, informatietechnologie en internationalisering

1996, 189 pp., ISBN 90-6587-610-3

Samenvattingen (gratis; in boekvorm)

CSED-rapport: Met Europa meer groei

2004, 46 pp., ISBN 90-6587-879-3

De rol van de werknemers in de Europese vennootschap

2003, 26 pp., ISBN 90-6587856-4, bestelnr. 03/08N

Normering piekblootstelling organische oplosmiddelen

2003, bestelnummer 02/11N

Het nieuwe leren

2002, 20 pp., ISBN 90-6587-819-X, bestelnr. 02/10N

Sociaal-economisch beleid 2002-2006

2002, 40 pp., ISBN 90-6587-820-3, bestelnr. 02/08N

Werken aan arbeidsgeschiktheid

2002, 32 pp., ISBN 90-6587-819-X, bestelnr. 02/05N

Het functioneren en de toekomst van de structuurregeling

2001, 20 pp., ISBN 90-6587778-9, bestelnr. 01/02N

Naar een gezond stelsel van ziektekostenverzekeringen

2000, 34 pp., ISBN 90-6587-774-6, bestelnr. 00/12N

Vertaalde samenvattingen (gratis; in boekvorm)

La directive aux services dans le marché intérieur

2005, 24 pp., ISBN 90-6587-907-2, orderno. 05/07

F

SER-Empfehlungsentwurf zur Dienstleistungsrichtlinie

2005, 26 pp., ISBN 90-6587-909-9, orderno. 05/07

D

Employee involvement in the European company

2003, 32 pp., ISBN 90-6587-859-9, orderno. 03/08

E

<i>Generating knowledge, sharing knowledge</i> 2003, 26 pp., ISBN 90-6587-858-0, orderno. 03/04	E
<i>Towards a sustainable economy</i> 2003, 24 pp., ISBN 90-6587-855-6, orderno. 03/02	E
<i>Convention on the Future of Europe</i> 2003, 18 pp., ISBN 90-6587-842-4, orderno. 03/01	E
<i>La Convention sur l'avenir de l'Europe</i> 2003, 18 pp., ISBN 90-6587-844-0, numéro de commande 03/01	F
<i>The New Learning – Advisory report on lifelong learning in the knowledge-based economy</i> 2002, 20 pp., ISBN 90-6587-825-4, orderno. 02/10	E
<i>Social and Economic Policy 2002-2006</i> 2002, 36 pp., ISBN 90-6587-835-1, orderno. 02/08	E
<i>Sozial- und Wirtschaftspolitik 2002-2006</i> 2002, 40 pp., ISBN 90-6587-832-7, Bestellnummer 02/08	D
<i>Politique économique et sociale de 2002 à 2006</i> 2002, 40 pp., ISBN 90-6587-822-X, 02/08/	F
<i>Working on occupational disability – policy proposals</i> 2002, 38 pp., ISBN 90-6587-829-7, orderno. 02/05	E
<i>Ouvrer pour l'aptitude à l'emploi</i> 2002, 40 pp., ISBN 90-6587-830-0, numéro de commande 02 /05	F
<i>Ageing population and the EU</i> 2002, 18 pp., ISBN 90-6587-828-9, orderno. 02/02	E
<i>Vorschläge zur gesetzlichen Regelung des Aufsichtsrats bei Grossunternehmen</i> 2001, 24 pp., ISBN 90-6587-780-0, Bestellnummer 01/02	D
<i>The Functioning and future of the Structure Regime</i> 2001, 26 pp., ISBN 90-6587-779-7, orderno. 01/02	E
<i>L'avenir des règles applicables à la structure des grandes sociétés</i> 2001, 25 pp., ISBN 90-6587-781-9, numéro de commande 01/02	F

Overige publicaties

<i>Model Rules of Procedure for Works Councils</i> 2003, 127 pp., ISBN 90-6587-861-0	€ 6,80
<i>Voorbeeldreglement ondernemingsraden</i> 2004, 164 pp., ISBN 90-6587-860-2	€ 8,95
<i>Leidraad personeelsvertegenwoordiging</i> 1998, 72 pp., ISBN 90-6587-693-6	€ 4,45

Alle uitgaven zijn te bestellen:

- telefonisch bij de afdeling Verkoop (070 - 3499 505);
- via de website (www.ser.nl);
- door overmaking van de vermelde prijs op gironummer 33328 ten name van de SER te Den Haag, onder vermelding van het bestelnummer en de titel.

The logo for SER (Sociaal-Economische Raad) features the letters 'SER' in a bold, yellow, sans-serif font. The letters are set against a dark orange rectangular background. Above this background are three thin, parallel yellow horizontal lines. Below the background is a decorative border consisting of a series of vertical yellow bars of varying heights, creating a striped effect.

Sociaal-
Economische
Raad

Bezuidenhoutseweg 60
Postbus 90405
2509 LK Den Haag
www.ser.nl

ISBN 90-6587-796-0